



Министерство за образование и наука - Биро за развој на образованието
Ministria e Arsimit dhe Shkencës - Byroja e zhvillimit të arsimit
Ministry of Education and Science – Bureau for Development of Education

LËNDËT E LIRA ZGJEDHORE NË ARSIMIN FILLOR

AUTORËT

Violeta Petroska-Beshka

Nikolina Kenig

Ajshe Ajrullai

СЛОБОДНИ ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ ВО ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ LËNDËT E LIRA ZGJEDHORE NË ARSIMIN FILLOR

Botues:

Byroja e Zhvillimit të Arsimit

Redaktor:

Abdulfeta Fetaj

Autorë:

Violeta Petroska-Beshka

Nikolina Kenig

Ajshe Ajrullai

Realizimi i hulumtimit në shkolla:

Mr. Afrodita Davko, Aleksandar Jolevski, dr. Zhaneta Çonteva, Vesna Popova, Mare Bojçeska-Saveska, Flora Besimi, Abdiraman Memeti, Ajshe Selmani, Antoaneta Shmit-Tanevska, Bashkim Mislimi, mr. Beti Denkov, dr. Bllaga Paneva, Borjana Janakieva-Zaeva, Vançe Manevski, Vesna Naumoff, Vesna Torbovska-Vasillevska, mr. Valbona Kamberi, mr. Viktor Baxhukov, Vjollca Mehmeti-Nuredini, Vlladimir Partinov, dr. Gabriella Durçevska-Georgieva, Goran Stojanov, Gordana Janakievska, Daniella Taçevska-Nikollov, Gjylaj Isaki-Useini, Emillija Jovanova, Emillija Panovska, Zhaklina Markovska, Zoran Maznovski, mr. Zoran Trajkovski, Irena Borisovska, Irina Gjurovska-Pejoska, mr. Ilir Memedi, mr. Janko Bilbiloski, Jasmina Bogdanovska, Jasminka Nestorovska-Ivanoska, mr. Julija Gligorova-Trajanoska, mr. Keti Dimkovska, Latife Bajrami, Lidija Ginoska, dr. Lidija Kondinska, dr. Marina Dimitrieva-Gjorgjievaska, mr. Mirjançe Milloshevska, Masar Avdiu, Merzije Gashi-Sulejmani, dr. Natalija Acevska, Nafije Sadikoska-Ellezoska, Nevena Boshkovska, mr. Oliver Stanojoski, Ollgica Numoska, Olivera Todoroska, Onur Abdi, mr. Sanja Nikollovska-Paçemska, mr. Sllavko Vellevski, Sanja Dimitrijeviq, Subi Ajro, mr. Tanja Lazarova-Osogovska, mr. Trajçe Kalevski, Albion Trenova, Besir Jonuz, Musa Shasivari dhe Sejhan Kadriovska.

Përkthyes:

Edmond Metaj

Lektor:

Adnan Ajdari

Viti i botimit dhe shtypit – 2024

Vendi i botimit: Shkup

Botimi elektronik

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје 373.3.016(497.7) (047.31)

PETROSKA-Beshka, Violeta

Lëndët e lira zgjedhore në arsimin fillor [Електронски извор] / autorët Violeta Petroska-Beshka, Nikolina Kenig, Ajshe Ajrullai ; [përkthyes Edmond Metaj]. - Shkup :

Byroja e Zhvillimit të Arsimit, 2024

Начин на пристапување (URL):

<https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2024/04/MINISTERSTVO-ZA-OBRAZOVANIE-I-NAUKA-LIBRI-SHQIP.pdf>.

- Превод на делото: Слободни изборни предмети во основно образование. - Текст во ПДФ формат, 51 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 14.05.2024

ISBN 978-608-206-132-0

1. Kenig, Nikolina [автор] 2. Ajrullai, Ajshe [автор]

а) Слободни изборни предмети – Основно образование – Македонија –Истражувања

COBISS.MK-ID 63664133



Министерство за образование и наука - Биро за развој на образованието
Ministria e Arsimit dhe Shkencës - Byroja e zhvillimit të arsimit
Ministry of Education and Science – Bureau for Development of Education

LËNDËT E LIRA ZGJEDHORE NË ARSIMIN FILLOR

AUTORËT

Violeta Petroska-Beshka

Nikolina Kenig

Ajshe Ajrullai

Realizimi i hulumtimit në shkolla:

mr. Afrodita Davko, Aleksandar Jolevski, dr. Zhaneta Çonteva, Vesna Popova, Mare Bojçeska-Saveska, Flora Besimi, Abdiraman Memeti, Ajshe Selmani, Antoaneta Shmit-Tanevska, Bashkim Mislimi, mr. Beti Denkov, dr. Bllaga Paneva, Borjana Janakieva-Zaeva, Vançe Manevski, Vesna Naumoff, Vesna Torbovska-Vasillevska, mr. Valbona Kamberi, mr. Viktor Baxhukov, Vjollca Mehmeti-Nuredini, Vlladimir Partinov, dr. Gabriella Durçevska-Georgieva, Goran Stojanov, Gordana Janakievska, Daniella Taçevska-Nikollov, Gjylaj Isaki-Useini, Emillija Jovanova, Emillija Panovska, Zhaklina Markovska, Zoran Maznovski, mr. Zoran Trajkovski, Irena Borisovska, Irina Gjurovska-Pejoska, mr. Ilir Memedi, mr. Janko Bilbiloski, Jasmina Bogdanovska, Jasminka Nestorovska-Ivanoska, mr. Julija Gligorova-Trajanoska, mr. Keti Dimkovska, Latife Bajrami, Lidija Ginoska, dr. Lidija Kondinska, dr. Marina Dimitrieva-Gjorgjievaska, mr. Mirjançe Milloshevaska, Masar Avdiu, Merzije Gashi-Sulejmani, dr. Natalija Acevska, Nafije Sadikoska-Ellezoska, Nevena Boshkovska, mr. Oliver Stanojoski, Ollgica Numoska, Olivera Todoroska, Onur Abdi, mr. Sanja Nikollovska-Paçemska, mr. Sllavko Velleviski, Sanja Dimitrijeviq, Subi Ajro, mr. Tanja Lazarova-Osogovska, mr. Trajçe Kalevski, Albion Trenova, Besir Jonuz, Musa Shasivari dhe Sejhan Kadriovska.

PËRMBAJTJA

Hyrje	5
Qëllimet e hulumtimit	6
Pjesëmarrësit e hulumtimit	7
Instrumentete matëse	11
Rezultatet	12
• Rezultatet për MËSIMDHËNËSIT REALIZUES të lëndëve të lira zgjedhore.....	13
• Rezultatet për MËSIMDHËNËSIT E MUNDSHËM REALIZUES të lëndëve të lira zgjedhore.....	25
• Rezultatet për NXËNËSIT të cilët nuk kishin lëndë të lira zgjedhore.....	33
KONKLUZAT	48
REKOMANDIMET.....	50

HYRJE

Zbatimi i lëndëve të lira zgjedhore në arsimin fillor është njëra nga ndryshimet më domethënëse në përputhje me Konceptin për Arsimin Fillor nga viti 2021. Qëllimi i lëndëve të lira zgjedhore është të sigurohet zhvillimi i mundshëm të secili nxënës, të motivohen nxënësit për të mësuar dhe të kontribuohet në drejtimin e mëvetësimin të nxënësve në arsimimin e mëtejshëm.

Me Konceptin për Arsimin Fillor parashikohet që nxënësit nga periudha e dytë dhe e tretë e arsimit fillor (klasat IV – VI dhe VII – IX) të zgjedhin nga katër kategoritë e lëndëve të lira zgjedhore: 1) për të zgjeruar/thelluar njohuritë nga lëndët e detyrueshme (shembull: analiza dhe shkrimi i poezisë, rezonimi matematiko-logjik, mbrojtja e mjedisit, kultura klasike, gratë gjatë historisë, programimi, piktura/vizatimi/skulpturimi, këndimi solo, vallet popullore); 2) për mbështetjen e interesave të nxënësve të cilët nuk janë pjesë e lëndëve mësimore (shembull: fotografi, kopshtari/hortikulturë, punëtori teatrore, gatim, gdhendje, origami, modelim); 3) për mbështetjen e zhvillimit individual dhe social të nxënësve (shembull: arsimimi për shkathtësitë jetësore, arsimimi për barazinë gjinore, punëtori multikulturore, njohuri financiare) dhe 4) të karakterit sportive-rekreative (shembull: futboll, basketboll, hendboll, volejball, pingpong, joga, pilates, kërcim modern etj.).

Nga secili nxënës kërkohet të zgjedhë dy lëndë të lira zgjedhore gjatë një viti shkollor (një për gjysmëvjetorin e parë dhe një për të dytin), lëndët që ai zgjedh për vitin shkollor që vijon duhet të përkasin

kategorive të ndryshme. Në realizimin e aktiviteteve të lëndës së caktuar zgjedhore marrin pjesë nxënësit me interes të përbashkët, pavarësisht nëse mësojnë në të njëjtën klasë (p.sh. IVa), në paralele të ndryshme të vitit të njëjtë (p.sh. klasa VI) ose në vite të ndryshme brenda periudhës së njëjtës arsimore (p.sh. klasa VII – IX).

Duke pasur parasysh dinamikën e futjes së reformës, në vitin aktual shkollor me Konceptin e ri janë përfshirë vetëm nxënësit e periudhës së parë dhe të dytë të arsimit fillor, që do të thotë se deri më tani vetëm nxënësit e periudhës së dytë (klasa IV - VI) kishin mundësi për lëndë të lira zgjedhore. Për nxënësit e periudhës së parë (klasa I - III), lëndët e lira zgjedhore realizohen në formën e aktiviteteve të lira dhe ndjekin rregulla më ndryshe gjatë organizimit dhe realizimit.

QËLLIMET E HULUMTIMIT

Hulumtimi është realizuar për të siguruar përgjigje në pyetjet e mëposhtme:

1. Për mësime të mësimdhënësve që realizojnë ose kanë realizuar lëndët e lira zgjedhore:

Të shihen përvojat e mësime të mësimdhënësve nga realizimi i lëndëve të lira zgjedhore që të identifikohen nevojat, sfidat dhe përfitimet në lidhje me realizimin e tyre.

2. Për mësime të mësimdhënësve që ende nuk kanë realizuar lëndët e lira zgjedhore:

Të shihen pikëpamjet e mësime të mësimdhënësve në lidhje me rëndësinë e lëndëve të lira zgjedhore dhe gatishmërinë e tyre për realizimin e lëndëve të lira zgjedhore.

3. Për nxënësit e klasave VIII dhe IX:

Të shihen pikëpamjet e perceptimet të nxënësve në lidhje me kuptimin e lëndëve të lira zgjedhore dhe përfitimi nga realizimi i tyre.

PJESËMARRËSIT E HULUMTIM

Në hulumtim janë përfshirë 119 shkolla fillore nga 56 komuna, që paraqet 34,7% të numrit të përgjithshëm të shkollave fillore në territorin e shtetit. Tabela I, në të cilën është treguar struktura nga mostra e shkollave në të cilat është bërë hulumtimi, tregon se ka tre herë më shumë shkolla njëgjuhëshe (73,9%) se shkollat me dy ose tre gjuhë mësimore (26,1%) dhe se përfaqësimi i shkollave nëpër qytete (57.1%) është më i lartë se përfaqësimi i atyre që ndodhen në fshatra (42.9%).

Tabela I: Struktura nga mostra e shkollave sipas përfaqësimit të gjuhëve mësimore dhe vendndodhja e tyre

	Njëgjuhëshe	Shumëgjuhëshe	Gjithsej
Në qytet	51	17	68
Në fshat	37	14	51
Gjithsej	88	31	119

Me hulumtimin janë përfshirë 4,783 mësimdhënës nga shkollat fillore të përfshira, në të cilat realizohet mësimi në periudhën e dytë dhe të tretë të arsimit fillor (nga klasa IV deri në IX). Mësimdhënësit klasor të cilët në vitin vijues shkollor (2023/24) punojnë me nxënës nga periudha e parë (klasa I - III) nuk kanë qenë të përfshirë sepse në këtë periudhë lëndët e lira zgjedhore realizohen në formën e aktiviteteve të lira zgjedhore, sipas rregullave më ndryshe të organizimit dhe realizimit të orëve mësimore. Struktura nga mostra e mësimdhënësve është paraqitur më hollësisht në tabelat II dhe III.

Tabela II: Struktura nga mostra e mësimdhënësve sipas gjinisë dhe llojit të mësimdhënies

	Mësimdhënës klasor	Mësimdhënës lëndor	Gjithsej	%
Meshkuj	198	1 140	1 338	28,0
Femra	1 194	2 251	3 445	72,0
Gjithsej	1 392	3 391	4 783	
%	29,1	70,9		

Nga të dhënat e paraqitura në tabelën II, shihet se shumica e dukshme e mësimitdhënësve që kanë marrë pjesë në hulumtim janë femra (72%), gjë që është mjaft e pritshme duke pasur parasysh disproporcionalitetin e përfaqësimit gjinor në profesionin e mësimitdhënësit në arsimin fillor. Tabela tregon se dominojnë mësimitdhënësit lëndor (70.9%), gjë që është e arsyeshme, nëse merret parasysh se pjesa më e madhe e mësimitdhënësve klasor (që kanë për detyrë mësimitdhënien nga klasa I deri në III) nuk mund të realizojnë lëndët e lira zgjedhore (të cilët janë qëllimi i këtij hulumtimi).

Tabela III: Struktura nga mostra e mësimitdhënësve sipas gjuhës mësimore dhe vendndodhja e shkollës

	Maqedonisht (maq.)	Shqip (shq.)	Turqisht (tur.)	Gjithsej	%
Qytet	1 721	755	42	2 518	52,6
Fshat	925	964	17	1 906	39,8
Qytet dhe fshat	314	45	0	359	7,5
Gjithsej	2 960	1 764	59	4 783	
%	61,9	36,9	1,2		

Во табелите и во графиконите што следат, скратениците маќ., алб. и тур. се користат за означување на наставниот јазик.

Tabela III tregon se më të përfaqësuar janë mësimitdhënësit që japin mësim në gjuhën maqedonase dhe më pak të përfaqësuar janë ata që punojnë në gjuhën mësimore turke. Të dhënat nga e njëjta tabelë tregojnë se përqindja e mësimitdhënësve që punojnë në shkollat e vendosura në qytet është më e lartë se përqindja e atyre që punojnë në shkollat e vendosura në fshat, ndërsa përqindje shumë e vogël është që japin mësim në shkollë qendrore të vendosur në qytet dhe në shkollën periferike që ndodhet në fshat. Vështrimi shtesë i të dhënave tregon se te mësimitdhënësit që japin mësim në gjuhën maqedonase dominojnë ata që punojnë në shkollat urbane, ndërsa te mësimitdhënësit që japin mësim në gjuhën shqipe më shumë janë të përfaqësuar ata që punojnë në shkollat rurale.

Për nevojat e hulumtimit, mësimitdhënësit nga mostra ndahen në dy grupe në bazë të asaj nëse kanë përvojë në realizimin e lëndës së lirë zgjedhore apo jo: **mësimitdhënësit realizues** (të cilët realizojnë dhe/ose më parë kanë realizuar të paktën një lëndë të lirë zgjedhore.) **dhe mësimitdhënësit të mundshëm realizues** (të cilët nuk kanë realizuar, por mund të realizojnë nëse lind nevoja). Sipas të dhënave të paraqitura në tabelën IV, grupi i mësimitdhënësve realizues numëron Gjithsej 2097 mësues, që përbën 43,8% të numrit të përgjithshëm të mësimitdhënësve që morën pjesë në hulumtim dhe grupi i mësimitdhënësit të mundshëm realizues përbëhet nga Gjithsej 2686 mësues të mbetur (56.2%). Në kuadër të hulumtimit, dy grupet e mësimitdhënësve janë trajtuar në mënyrë të pavarur nga njëri-tjetri.

Tabela IV: Ndarja e mësimeve sipas përgjigjes së pyetjes: A realizoni tani apo paraprakisht keni realizuar lëndë të lirë zgjedhore sipas Konceptit të ri?

	Maq.	Shq.	Tur.	Gjithsej	
PO: mësimeve realizues	1 128	932	37	2 097	43,8
JO: mësimeve të mundshëm realizues	1 832	832	22	2 686	56,2
Gjithsej	2 960	1 764	59	4 783	
% e zbatuesve në kuadër të gjuhës mësimore	38,1	52,8	62,7	43,8	

Kohëzgjatja mesatare e përvijës së punës të mësimeve është $M = 14,55$ ($SD = 10,16$). Krahasimi i dy grupeve të mësimeve tregon dallime domethënëse në kohëzgjatjen e përvijës së punës ($t = 2,78$; $p < 0,01$, ku përvija mesatare e punës së mësimeve realizues është $M = 15,02$ ($SD = 10,61$), ndërsa i mësimeve të mundshëm realizues $M = 14,20$ ($SD = 9,80$).

Në hulumtim ishin të përfshirë **4909 nxënës** nga dy klasat e fundit të arsimit fillor. Mostra e nxënësve përfshinte nga një paralele të klasës VIII dhe një paralele të klasës së IX-të nga secila gjuhë mësimore e përfaqësuar në shkollat fillore të përfshira në mostër. Struktura e mostrës së nxënësve është paraqitur më hollësisht në tabelat V dhe VI.

Tabela V: Struktura e mostrës së nxënësve sipas gjinisë dhe klasës

	Klasa VIII	Klasa IX	Gjithsej	%
Meshkuj	1 251	1 112	2 363	48,1
Femra	1 256	1 290	2 546	51,9
Gjithsej	2 507	2 402	4 909	
%	51,1	48,9		

Të dhënat e paraqitura në tabelën V tregojnë se në mostrën janë përfaqësuar kryesisht nga vajzat e klasës së IX. Djemtë e së njëjtës moshë janë më pak të përfaqësuar. Megjithatë, dallimet në përfaqësim nga njëra gjini në tjetrën dhe nga njëra klasë në tjetrën nuk janë aq të mëdha sa të pamundësojnë që mostra të konsiderohet i balancuar për sa i përket gjinisë së nxënësve dhe klasës në të cilën ata mësojnë.

Tabela VI: Struktura e mostrës së nxënësve sipas gjuhës mësimore dhe vetëndodhjes së shkollës

	Maq.	Shq.	Tur.	Gjithsej	%
Qytet	2 218	858	192	3 268	66,6
Fshat	798	804	39	1 641	33,4
Gjithsej	3 016	1 662	231	4 909	
%	61,4	33,9	4,7		

Nga tabela VI, vërehet se më të përfaqësuar mostër janë nxënësit që mësojnë në gjuhën maqedonase dhe se ata që mësojnë në gjuhën turke janë shumë pak të përfaqësuar. Të dhënat nga e njëjta tabelë gjithashtu tregojnë se përqindja e nxënësve që mësojnë në shkollat e qytetit është më e lartë se përqindja e atyre që mësojnë shkollat e fshatit. Vështrimi plotësues i të dhënave tregon se në mesin e nxënësve nga paralelet me mësim në gjuhën maqedonase janë pothuajse dy herë më të përfaqësuar ato që mësojnë në shkollat urbane, ndërsa në mesin e nxënësve nga paralelet me mësim në gjuhën shqipe, pothuajse nuk ka dallim në përfaqësimin e atyre që mësojnë në shkollat urbane dhe ato rurale.

Për të ofruar një pasqyrë më të thellë të përvojave të nxënësve dhe nevojave, perceptimeve dhe preferencave të tyre në lidhje me lëndët e lira zgjedhore, u zhvilluan edhe diskutime në fokus grupe. Në fokus grupe morën pjesë gjithsej 93 nxënës që mësojnë në gjuhën maqedonase (78,5%) në gjuhën shqipe (22,5%), nga nëntë shkolla fillore të vendosura në pesë qytete të ndryshme (katër janë nga Shkupi, dhe njëra është rurale). Struktura e mostrës së nxënësve të përfshirë në fokus grupe, sipas gjinisë dhe klasës, është paraqitur në tabelën VII.

Tabela VII: Struktura e mostrës së nxënësve në fokus grupet sipas gjinisë dhe klasës

	Klasa VIII	Klasa IX	Gjithsej	%
Meshkuj	10	31	41	44,1
Femra	7	45	52	55,9
Gjithsej	17	76	93	
%	18,3	81,7		

Në hulumtimin qëllimisht nuk ishin të përfshirë nxënësit që kanë marrë pjesë ose po marrin pjesë në lëndët e lira zgjedhore, sepse hulumtimi nuk ka synuar të vlerësojë realizimin dhe efektet e këtij mësimi, por përfitimin e perceptuar prej tij nga nxënësit që mësojnë sipas programit të vjetër dhe kanë përvojë me lloj tjetër të lëndëve zgjedhore.

INSTRUMENTET MATËSE

Për të siguruar të dhëna në lidhje me objektivat e parapara të hulumtimit, u krijuan tre pyetësorë – një për nxënësit dhe dy për mësimdhënësit.

Pyetësori i dedikuar për nxënësit përmban 9 pyetje kryesore, të gjitha të tipit të mbyllur (me zgjedhje të përgjigjeve nga më shumë alternativa të ofruara). Në varësi të numrit të alternativave të ofruara, nxënësit patën mundësinë të zgjidhnin dy ose tre përgjigje. Përveç kësaj, nxënësit iu përgjigjën edhe tre pyetjeve demografike - për vendndodhjen e shkollës, për klasën dhe për gjininë.

Për mësimdhënësit u përgatitën dy pyetësorë të ndryshëm: njëri për ata që kanë realizuara lëndët e lira zgjedhore (**pyetësor për mësimdhënësit realizues**) dhe tjetri për ata që deri në momentin e plotësimit të pyetësorit nuk e kishin pasur ende përvojë të tillë. (**pyetësor për mësimdhënësit e mundshëm realizues**). Pyetësori për mësimdhënësit realizues përmban 13 pyetje kryesore kushtuar përvojave gjatë realizimit të lëndëve të lira zgjedhore, si dhe opinioneve përkatëse për këtë lloj mësimdhënie. Mësimdhënësit e mundshëm realizues iu përgjigjën 9 pyetjeve, nga të cilat tre të fundit (ato që u referohen qëllimeve të perceptuara kryesore të kategorive të ndryshme të lëndëve të lira zgjedhore) janë drejtpërdrejt të krahasueshme me pyetjet për nxënësit. Nga të dhënat demografike u kërkuan informata vetëm për gjininë, statusin (mësues klasor ose lëndor), vendndodhjen e shkollës/shkollave (qytet, fshat ose të kombinuara) ku ata punojnë dhe kohëzgjatjen e përvojës së punës.

Për të gjithë pyetësorët u përgatitën tre versione gjuhësore – në maqedonisht, shqip dhe turqisht. Të gjitha u vendosën në Gugl forms (Google forms) si versione të veçanta për nxënësit, pra për mësimdhënësit e gjuhëve përkatëse mësimore. Pyetësorëve iu përgjigjën në mënyrë elektronike, me celular ose në kompjuterët e shkollës. Nxënësit u përgjigjën gjatë orës mësimore.

Të gjithë pjesëmarrësit ishin të obliguar t'u përgjigjen të gjitha pyetjeve në pyetësorin "e tyre". Për të kaluar në pyetjen tjetër, ata duhej t'i përgjigjeshin pyetjes së mëparshme. Kështu që, të gjitha pyetjet, pa përjashtim, kanë marrë përgjigje nga ana e pjesëmarrësve të mostrës përkatëse.

Të gjithë pjesëmarrësve iu garantua anonimiteti kur iu përgjigjën pyetësorëve. E gjithë procedura e pyetjeve dhe përgjigjeve zgjati rreth njëzet minuta. Procesi i mbledhjes së të dhënave u zhvillua në periudhën nga 1 deri më 10 nëntor 2023.

Fokus grupet janë realizuar gjatë muajit dhjetor, pas vëzhgimit të gjetjeve kuantitative. Në rolin e moderatorëve ishin të angazhuara studentë të psikologjisë paraprakisht të trajnuar dhe një këshilltare nga BZHA. Të gjitha janë realizuar në shkollat ku mësojnë nxënësit e përzgjedhur. Nxënësve iu parashtruan dy pyetje kryesore, me disa nën pyetje në lidhje me preferencat dhe mendimet e tyre për lëndët e lira zgjedhore.

Të gjithë pjesëmarrësve iu garantua anonimiteti. Diskutimet me lejen e pjesëmarrësve u incizuan.

REZULTATET

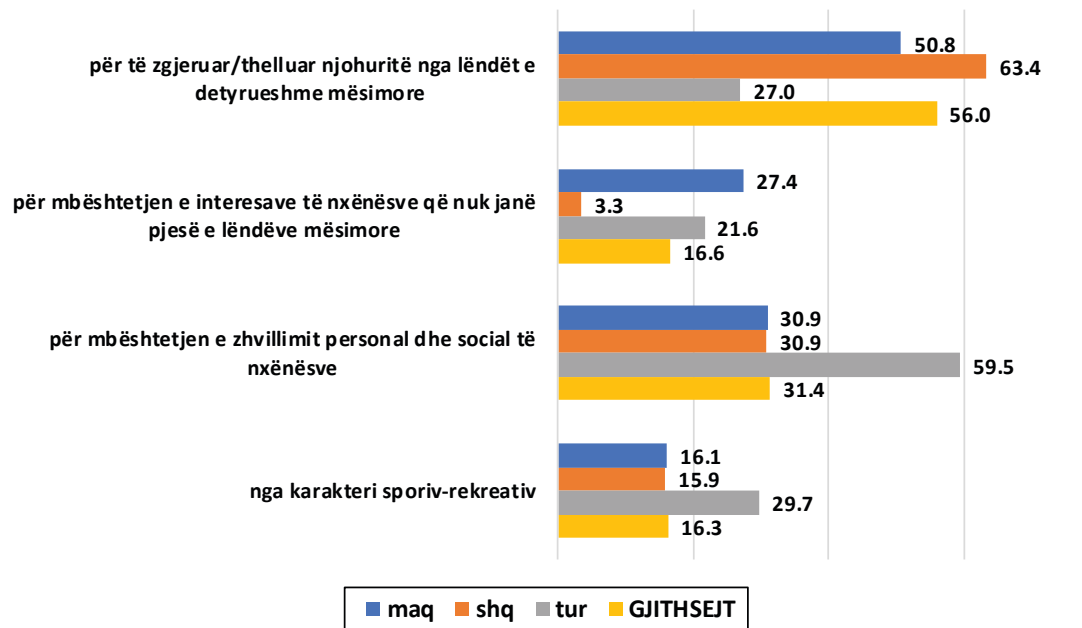
Para fillimit të prezantimit të gjetjeve nga përpunimi i të dhënave të marra nga dy kategoritë e përfshira të mësimdhënësve (realizues dhe realizues të mundshëm) dhe nxënësve, duhet të merret parasysh, më sa vijon:

1. Theksi i analizës është në përshkrimin e gjetjeve, së bashku me ofrimin e mbikëqyrjeve më të detajuara për dallimet në përgjigjet e marra në gjuhët e ndryshme mësimore dhe kategori të ndryshme të lëndëve të lira zgjedhore.
2. Në të gjithë grafikët dhe tabelat e tekstit në përqindje jepen përgjigjet e pjesëmarrësve. Përjashtim është grafiku 5, në të cilin janë treguar mesataret aritmetike.
3. Pyetjet që ofrojnë mundësinë për të bërë më shumë se një zgjedhje analizohen nga perspektiva e numrit të pjesëmarrësve që iu përgjigjën pyetjes, pra numrit të përgjithshëm të pjesëmarrësve në mostrën përkatës (duke pasur parasysh se të gjithë u detyruan t'u përgjigjen gjitha pyetjeve). Prandaj, përqindjet kumulative për këto pyetje kalojnë 100%.
4. Nisur nga objektivat e studimit, është bërë krahasimi i drejtpërdrejtë i përqindjeve. Numri i madh i pjesëmarrësve të përfshirë e arsyeton këtë vendim kur bëhet fjalë jo vetëm për krahasimet ndërmjet përqindjeve të marra për mostrat totale të kategorisë përkatëse të pjesëmarrësve (nxënës, mësues realizues dhe mësues të mundshëm realizues) por edhe për krahasimet ndërmjet përqindjeve të marra për nëngrupet e pjesëmarrësve me mësim në gjuhën maqedonase dhe në gjuhën shqipe në kuadër të kategorive pjesëmarrëse. Duke pasur parasysh numrin shumë më të vogël, nxënësit dhe mësimdhënësit e përfshirë që mësojnë/punojnë me mësim në gjuhën turke duhet të trajtohen më shumë si ilustrues, ndërsa krahasimet e bëra me këta pjesëmarrës duhet të merren me shumë kujdes.
5. Të dhënat cilësore (nga fokus grupet) analizohen vetëm në nivel përshkrues dhe paraqiten si plotësim i gjetjeve relevante kuantitative në funksion për të thelluar kuptimin e tyre. Citimet e përdorura për të ilustruar gjetjet e analizës cilësore janë paraqitur në formën e tyre burimore e të folurit.

1. REZULTATET E MËSIMDHËNËSVE REALIZUES TË AKTIVITETEVE TË LIRA ZGJEDHORE

Sipas rezultateve të marra, nga 2097 mësues të cilët janë përgjigjur se realizojnë lëndë të lira zgjedhore, rreth 20% e tyre janë angazhuar në më shumë se një lëndë e lirë zgjedhore. Edhe pse mund të argumentohet se ka lëndë të lira zgjedhore që nuk është e lehtë të kategorizohen në mënyrë të qartë në njërin nga kategoritë e ofruara nga pyetësi (1. për zgjerimin, pra thellimin e njohurive nga lëndët e detyrueshme mësimore; 2. për mbështetjen e interesave të nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme 3. për mbështetjen e zhvillimit personal dhe social të nxënësve 4. me karakter sportiv-rekreativ), nga të dhënat e marra nga mësimitdhënësit realizues, është e qartë se gjatë periudhës kur është bërë hulumtimi, dominojnë ata që kanë funksionin të ndihmojnë në pasurimin e njohurive dhe shkathtësive nga disa lëndë të detyrueshme.

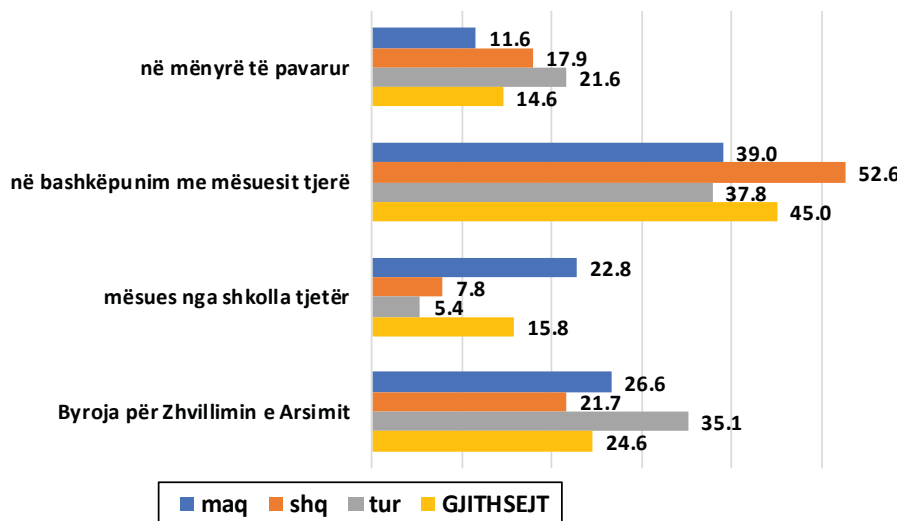
Më shumë se gjysma e mësimitdhënësve (56%) deklaruan se lënda e tyre zgjedhore mund të klasifikohet në këtë kategori. Rreth një e treta e zgjedhjeve të bëra i përkasin kategorisë së lëndëve për të mbështetur zhvillimin personal dhe social të nxënësve (31,1%), ndërsa dukshëm më pak realizohen lëndët e lira zgjedhore të karakterit sportiv-rekreativ (16,3%) ka dhe të tillë që nuk janë në lidhje të drejtpërdrejtë me përmbajtjet e lëndëve të detyrueshme (16,6 %). Grafiku 1, krahas këtyre përqindjeve, paraqitet dallimi i realizimit në katër kategoritë e lëndëve të lira zgjedhore sipas gjuhës mësimore. Kjo tregon se ka dallime të mëdha sa i përket numrit të lëndëve që janë realizuar në mbështetje të interesave të nxënësve që nuk janë pjesë e arsimit të detyrueshëm. Të dhënat tregojnë se ka dallime të mëdha mes pjesëmarrësve me mësim në gjuhën shqipe (3,3%) dhe me mësim në gjuhën maqedonase (27,4%). Dallim tjetër i dukshëm është në përfaqësimin më të shpeshtë të lëndëve nga kategoria e parë ku mësimi zhvillohet në gjuhën shqipe (63,4%), krahasuar me ato në gjuhën maqedonase (50,8%). Megjithatë, përjashtimi më i dukshëm nga radhët e shpeshtësisë së realizimit sipas kategorive është me mësim në gjuhën turke. Sipas përgjigjeve të mësimitdhënësve, më së shumti kanë realizuar mësim nga lëndët e lira zgjedhore që ndihmojnë në zhvillimin personal dhe social të nxënësve (59,5%), dhe pothuajse njëloj nga lëndët e karakterit sportiv-rekreativ (29,7%) dhe të tillë që mbështesin lëndët e detyrueshme mësimore (27 %).



Grafiku 1: Përgjigjet e pyetjes nga mësimdhënësit realizues: Në cilën kategori bën pjesë lënda e lirë zgjedhore që keni realizuar/e realizoni?

Kur kategoritë e realizuara të lëndëve të lira do të kryqëzohen me kohëzgjatjen e përvojës së punës së mësimdhënësve realizues, fitohet e dhëna se ata me përvojë më të shkurtër i kanë realizuar lëndët zgjedhore nga kategoria e parë ($M = 15,87$) dhe kategoria e dytë ($M = 15,86$), ndërsa ata me përvojë më të gjatë, lëndët zgjedhore nga kategoria e tretë ($M = 13,30$) dhe nga kategoria e katërt ($M = 13,17$).

Pothuajse gjysma e mësimdhënësve realizues (45%) lëndën e tyre zgjedhore e kanë përgatitur në bashkëpunim me mësues të tjerë nga e njëjta shkollë. Kjo veçanërisht vlen për mësimdhënësit që realizojnë mësim në gjuhën shqipe (52,6%). Rreth një e katërta e mësimdhënësve i kanë përdorë programet e BZHA-së për realizimin e lëndëve të tyre të lira zgjedhore (grafiku 2). Përgatitja e pavarur është mënyra më jo tipike e përgatitjes së lëndëve të lira zgjedhore, veçanërisht për mësimdhënësit me mësim në gjuhën maqedonase (11,6%).



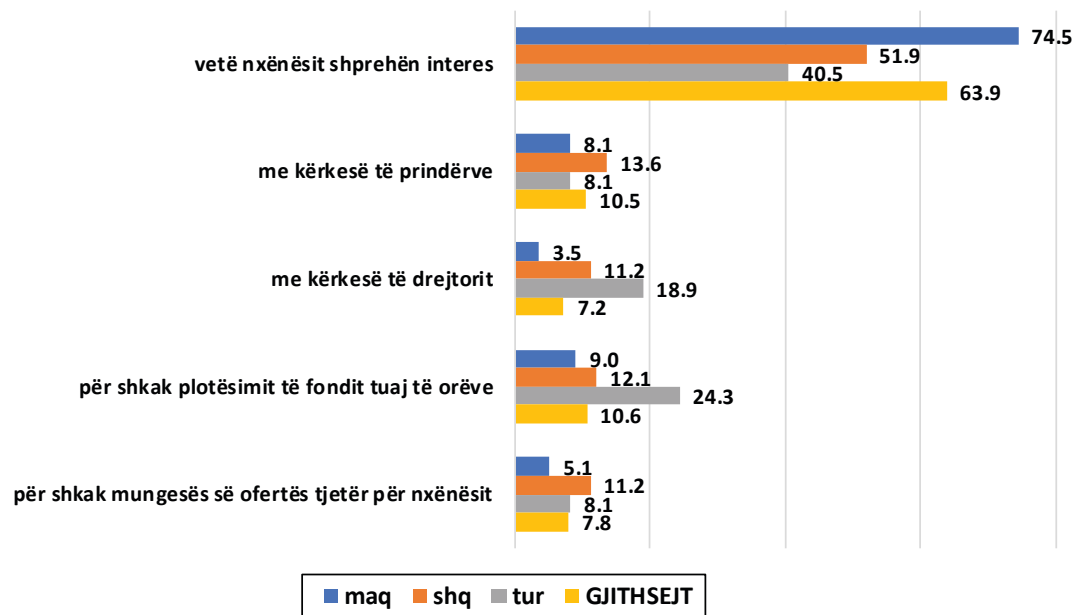
Grafiku 2: Përgjigjet e pyetjes nga mësime dhënësit realizues: Kush e përgatiti programin mësimor për lëndën tuaj zgjedhore?

Siç shihet nga tabela 1, mësime dhënësit ndihen më rehat kur në mënyrë të pavarur krijojnë program mësimor për lëndët e kategorisë së parë. Këto lëndë, së bashku me lëndët sportive dhe rekreative, janë kategoritë e lëndëve në të cilat më së shpeshti raportohet bashkëpunimi me mësime dhënësit tjerë të shkollës (46.3% dhe 47.2%). Edhe pse përqindjet janë relativisht të shpërndara në mënyrë të barabartë në të katër kategoritë e lëndëve, mësime dhënësit më së shumti përdorën programet e krijuara nga BZHA-ja gjatë realizimit të lëndëve zgjedhore për mbështetjen e zhvillimit personal dhe social të nxënësve (27.9%). Një konstatim interesant është se në të gjitha kategoritë, përveç të parës, mbizotëron numri i mësime dhënësit që kanë deklaruar se kanë përgatitur programin mësimor në bashkëpunim me mësues nga një shkollë tjetër.

Tabela 1: Përgjigjet e pyetjes nga mësime dhënësit realizues: Kush e përgatiti programin mësimor për lëndën tuaj zgjedhore? për kategoritë e ndryshme të lëndëve zgjedhore

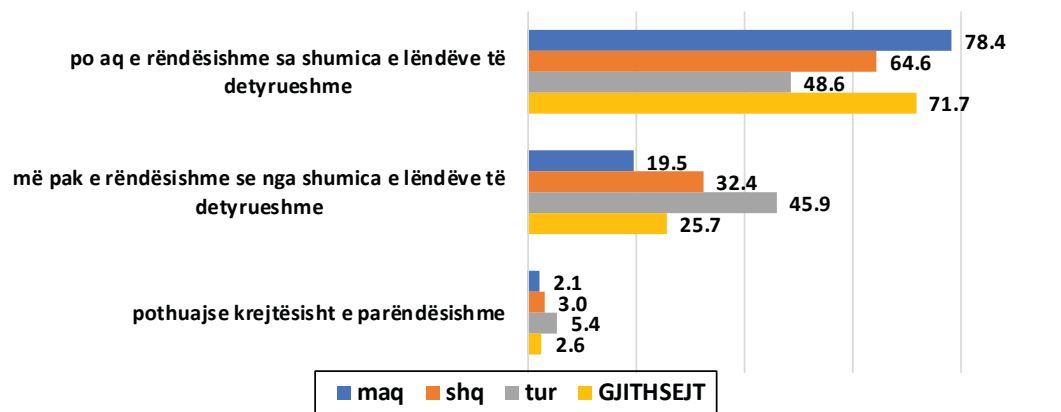
	Për zgjerimin/ thellimin e njohuritë nga lëndët e detyrueshme mësimore	Për mbështetjetë interesave të nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme	Për mbështetjetë të zhvillimit personal dhe social të nxënësve	Me karakter sportiv- rekreativ
Në mënyrë të pavarur	16,4	10,9	12,7	12,6
Në bashkëpunim me tjerë mësues të shkollës	46,3	40,8	40,1	47,2
Në bashkëpunim me një mësime dhënësit/mësime dhënësit nga një shkollë tjetër	14,6	21,8	19,3	13,5
Byroja e Zhvillimit të Arsimit	22,7	26,4	27,9	26,7

Numri më i madh i mësimitdhënësve (63,9%) raportojnë se lëndët zgjedhore i kanë organizuar në bazë të interesit që kanë treguar nxënësit, veçanërisht është i theksuar kur mësimi zhvillohet në gjuhën maqedonase (74,5%). Zgjedhjet tjera të alternativave të ofruara është shumë e ulët (Grafiku 3). Vlen të theksohet se rreth 40% e mësimitdhënësve që japin mësim në gjuhën turke pohojnë se zgjedhja është bërë për arsye të parëndësishme, siç është “kërkesa e drejtorit” dhe “plotësimi i fondit të orëve për mësimitdhënësit”.



Grafiku 3: Përgjigjet e pyetjes nga mësimitdhënësit realizues: Si është përcaktuar realizimi i lëndës tuaj zgjedhore?

Na gëzon rezultati se shumica e mësimitdhënësve realizues (71.7%) kanë përshtypjen se lënda e lirë zgjedhore që e realizojnë trajtohen po me aq rëndësi sa edhe lëndët e detyrueshme (grafiku 4). Vetëm 2.6% e mësimitdhënësve të anketuar raportuan se lënda trajtohet pothuajse krejtësisht e parëndësishme. Krahasimi sipas gjuhëve mësimore tregon se statusi i barabartë i lëndëve zgjedhore me lëndët e tjera si perceptim dominon te mësimitdhënësit që japin mësim në gjuhën maqedonase dhe disi më pak te mësimitdhënësit që japin mësim në gjuhën shqipe. Sipas të dhënave, në mënyrë të dukshme janë dallimet e marra nga mësimitdhënësit që japin mësim në turqisht, të cilat janë të ndara mes atyre që besojnë se lëndët e tyre zgjedhore janë trajtuar si njësoj të rëndësishme dhe atyre që besojnë se janë trajtuar si më pak të rëndësishme.



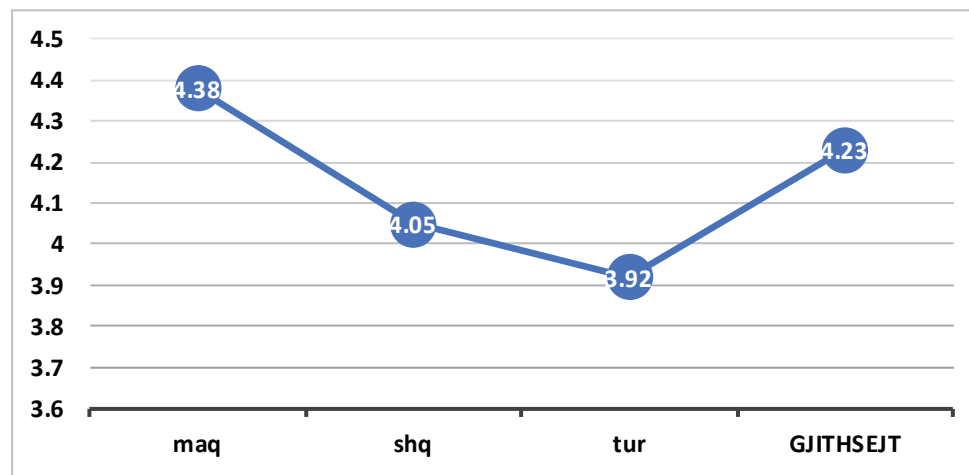
Grafiku 4: Përgjigjet e pyetjes nga mësime të realizues: Si është trajtimi i lëndës suaj zgjedhore në shkollë?

Nëse analizojmë rëndësinë që u përshkruhet lëndëve të lira zgjedhore nga kategoritë e ndryshme (tabela 2), mund të vërehet se vetëm ato të karakterit sportive-rekreative mund të thuhet se në sytë e realizueseve të tyre trajtohen si më pak të rëndësishme se kategoritë e tjera të lëndëve të lira zgjedhore.

Tabela 2: Përgjigjet e pyetjes nga mësime të realizues: Si është trajtimi i lëndës suaj zgjedhore në shkollë? për kategoritë e ndryshme të lëndëve zgjedhore

	Për zgjerimin/ thelimin e njohuritë nga lëndët e detyrueshme mësimore	Për mbështetjet interesave të nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme	Për mbështetje të zhvillimit personal dhe social të nxënësve	Me karakter sportiv- rekreativ
Po aq e rëndësishme sa shumica e lëndëve të detyrueshme	72,5	75,6	73,4	69,2
Më pak e rëndësishme se shumica e lëndëve të detyrueshme	25,6	21,8	24,4	27,3
Pothuajse krejtësisht e parëndësishme	2,0	2,6	2,1	3,5

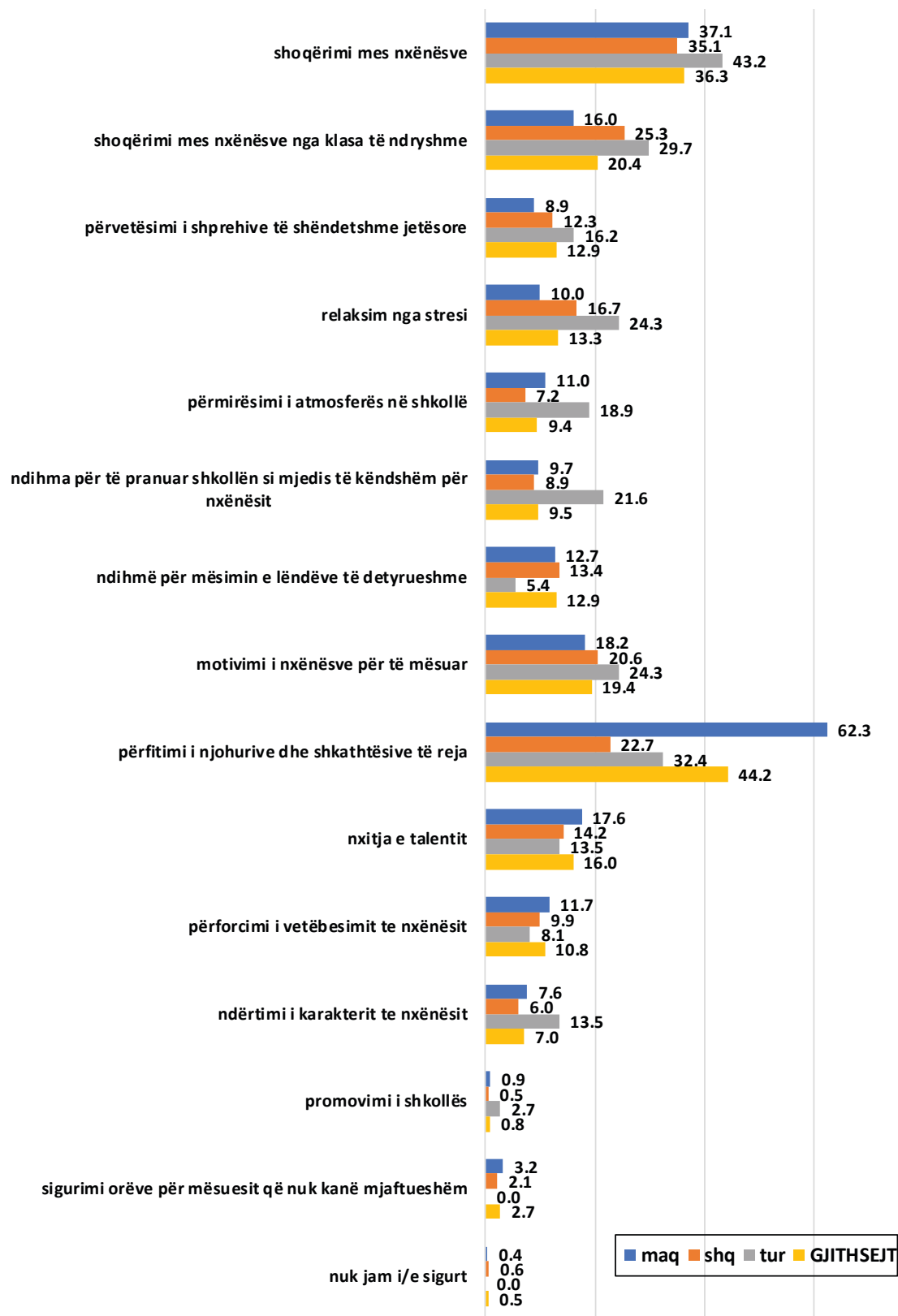
Në kuadër të këtyre të dhëna është edhe vlerësimi i mësimeve për atë se si është raporti i nxënësve gjatë zbatimit ndaj këtyre lëndëve (grafiku 5). Në shkallën nga 1 deri në 5 (1 = nuk janë fare / ishin të motivuar dhe aktivë deri në 5 = jashtëzakonisht ishin/janë të motivuar dhe aktiv), motivimi i nxënësve është vlerësuar si më i larti nga mësime të realizues që japin mësim në gjuhën maqedonase. (M = 4,38; SD = 0,8). Nxënësit që ndjekin mësimin në gjuhën shqipe janë vlerësuar disi më pak të motivuar (M = 4,05; SD = 1,04), dhe më së paku nxënësit që mësojnë në gjuhën turke (M = 3,92; SD = 1,09).



Grafiku 5: Përgjigjet e pyetjes nga mësuesit realizues: Cila ishte/si është sjellja e shumicës së nxënësve gjatë orëve të lëndës suaj zgjedhore? (mjediset aritmetike)

Kur bëhet krahasimi sipas kategorive të lëndëve të lira zgjedhore, mësuesit vlerësojnë motivimin dhe aktivitetin e nxënësve si më poshtë: nxënësit janë më shumë të motivuar dhe aktivë në lëndët zgjedhore që punohet me përmbajtjet se sa ato lëndë që kanë lidhshmëri me mësimin e detyrueshëm ($M = 4.36$; $SD = 0,96$), mandej vijojnë lëndët nga karakteri sportive-rekreative ($M = 4,32$; $SD = 0,92$) dhe për mbështetje të zhvillimit personal dhe social të nxënësve ($M = 4,29$; $SD = 0,95$), si më pak stimuluese për aktivitetin e nxënësve u vlerësuan lëndët zgjedhore që shërbejnë për të thelluar ose zgjeruar njohuritë e lëndëve të detyrueshme ($M = 4,18$; $SD = 0,78$).

Mësuesit realizues patën mundësinë të zgjidhnin maksimumi tre nga pesëmbëdhjetë përfitimet e mundshme të ofruara të cilat do t'i veçonin për të përshkruar efektet e realizimit të lëndëve të lira zgjedhore. Analiza e të dhënave (grafiku 6) tregoi se në sytë e tyre, përfitimi dominues është se nxënësit fitojnë njohuri dhe shkathtësi të reja (44.2%). Megjithatë, në këtë kategori përgjigjesh diferenca ndërmjet përqindjes së mësuesve që realizojnë mësimin në gjuhën maqedonase (62,3%) dhe ata që japin mësim në gjuhën shqipe (22,7%). I rëndësishëm është proporcioni i përgjigjeve për përfitimet që i takon edhe kategorisë së shoqërimit mes nxënësve, e ndjekur nga: bashkëpunimi ndërmjet nxënësve nga klasa të ndryshme (20.4%) dhe motivimi i nxënësve për të mësuar (19.4%). Mësuesit që realizojnë mësimin në gjuhën shqipe vjen në shprehje përfitimi që shpeshherë e bëjnë zgjedhjen e bashkëpunimit ndërmjet nxënësve (25.3%), krahasuar me kolegët e tyre që japin mësim në gjuhën maqedonase (16.0%). Vihet re një ndryshim tjetër i rëndësishëm kur krahasojmë përgjigjet e mësuesve që japin mësim në gjuhën turke me dy gjuhët e tjera mësimore. Përshtypja e përgjithshme është se për këta mësues funksioni i lëndëve zgjedhore është më i përqendruar në relaksim, shoqërim, bashkëpunimin dhe përmirësimin e atmosferës sesa në përvetësimin e njohurive dhe shkathtësive të reja ose në zotërimin e materialit nga lëndët e tjera. Gjithashtu shihet se te mësuesit që japin mësim në gjuhën turke, përfitimet janë shumë më të shpërndara nëpër kategori sesa te mësuesit që japin mësim në gjuhën maqedonase dhe shqipe, të cilët përgjigjet i përqendrojnë në disa kategori kryesore.



Grafiku 6: Përgjigjet e pyetjes nga mësuesit realizues: Cilat janë përfitimet nga realizimi i lëndës zgjedhore? (deri në tre përgjigje)

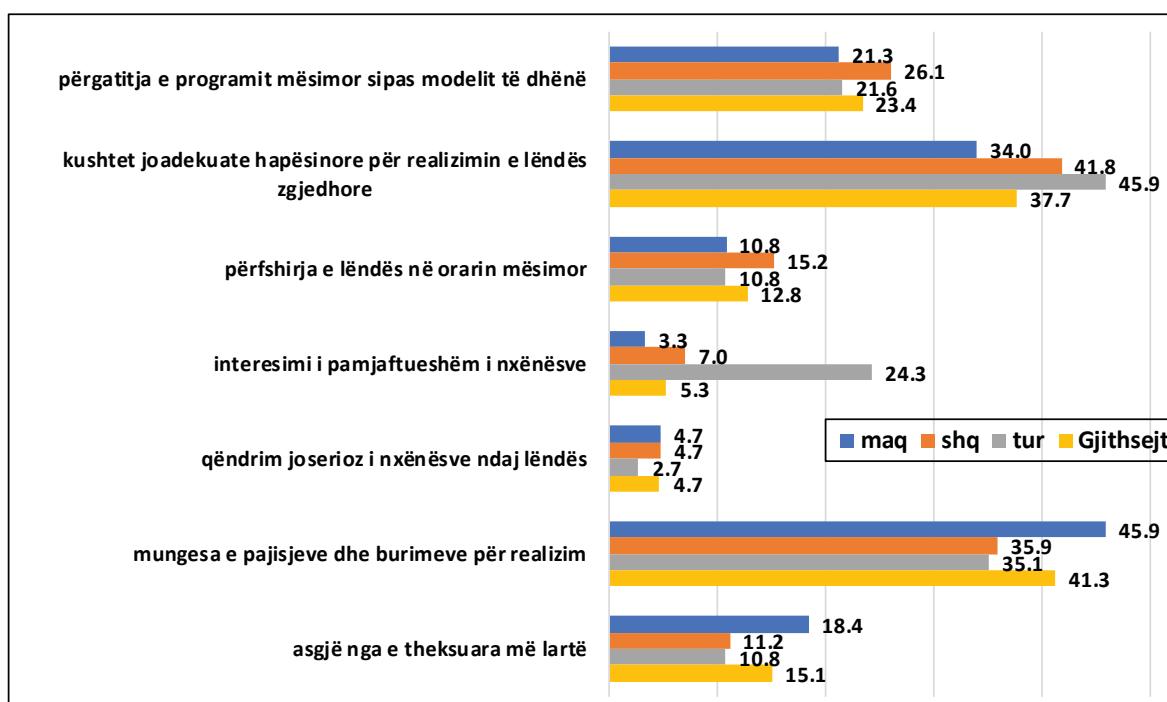
Ndërthurja e përfitimeve të perceptuara me kategoritë e ndryshme të lëndëve zgjedhore (tabela 3) tregon se më shumë se 20% e mësimitdhënësve realizues na bëjnë me dije se lënda e tyre zgjedhore, pavarësisht kategorisë së cilës i përket, çon në përvetësimin e njohurive dhe shkathtësive të reja, si dhe në shoqërimin mes nxënësve, megjithëse përfitimi i parë është dominues në lëndët për të mbështetur interesat e nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme dhe i dyti në lëndët me karakter sportiv-rekreativ. Është karakteristike se vetëm lëndët zgjedhore të karakterit sportiv-rekreativ mundësojnë përvetësimin e shprehive për jetë të shëndetshme dhe relaksim nga stresi. Bashkëpunimi mes nxënësve të klasave të ndryshme dhe motivimi i nxënësve për të mësuar konsiderohen si përfitime nga lëndët zgjedhore që plotësojnë lëndët e detyrueshme ose kanë të bëjnë me interesat e tjera të nxënësve, ndërsa nxitja e talentit sigurohet përmes lëndëve zgjedhore sportive-rekreative dhe lëndët zgjedhore që mbështesin interesat shtesë të nxënësve.

Tabela 3: Përgjigjet e pyetjes nga mësimitdhënësit realizues: Cilat janë përfitimet e realizimit të lëndës suaj zgjedhore? për kategoritë e ndryshme të lëndëve zgjedhore

	Për zgjerimin/ thelimin e njohuritë nga lëndët e detyrueshme mësimore	Për mbështetje të interesave të nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme	Për mbështetje zhvillimit personal dhe social të nxënësve	Me karakter sportiv- rekreativ
Shoqërimi mes nxënësve	35,0	36,5	36,4	45,2
Bashkëpunimi ndërmjet nxënësve nga klasa të ndryshme	22,9	21,3		
Përvetësimi i shprehive për jetë të shëndetshme				21,4
Relaksimi nga stresi				23,5
Motivimi i nxënësve për të mësuar	20,4	21,3		
Përvetësimi i njohurive dhe shkathtësive të reja	41,5	63,5	49,5	39,9
Nxitja e talentit		23,0		22,3

Në tabelë janë paraqitur vetëm përqindjet e përgjigjeve për të cilët janë përcaktuar më shumë se 20% e numrit të përgjithshëm të mësimitdhënësve realizues të lëndës zgjedhore nga kategoria e dhënë.

Ndër alternativat e ofruara, si pengesa të supozuara për zbatimin e mësimdhënies në lëndët e lira zgjedhore, nga të cilat mësimdhënësit mund të zgjidhnin maksimumi dy, mbizotërojnë përgjigjet në kategoritë që lidhen me mungesën e burimeve materiale. Mungesa e pajisjeve dhe burimeve për realizim, nga 41,3% të zgjedhur mësimdhënës, së bashku me kushtet e papërshtatshme hapësinore për zbatimin e lëndës zgjedhore, të treguara me 37,7%, qartë “çojnë” në pjesën tjetër të sfidave. Nga shpërndarja e përgjigjeve të ndara sipas gjuhëve mësimore (grafiku 7), një e dhënë del si e pazakontë – deri në 24% e përgjigjeve të mësimdhënësve që japin mësim në gjuhën turke i referohen mungesës së interesit të nxënësve për lëndët zgjedhore. Mungesa e pajisjeve dhe resurseve më shpesh shihet si pengesë nga mësimdhënësit që japin mësim në gjuhën maqedonase sesa kolegët e tyre nga gjuhët e tjera mësimore, të cilët, nga ana tjetër, në krahasim me ta, bëjnë dukshëm më shumë zgjedhje në kategoritë e kushteve joadekuate hapësinore. Jemi të kënaqur me të dhënat e marra se relativisht numër i vogël i zgjedhjeve nga të tre grupet është bërë në kategoritë e qëndrimit jo serioz të nxënësve apo mungesës së interesimit të nxënësve.



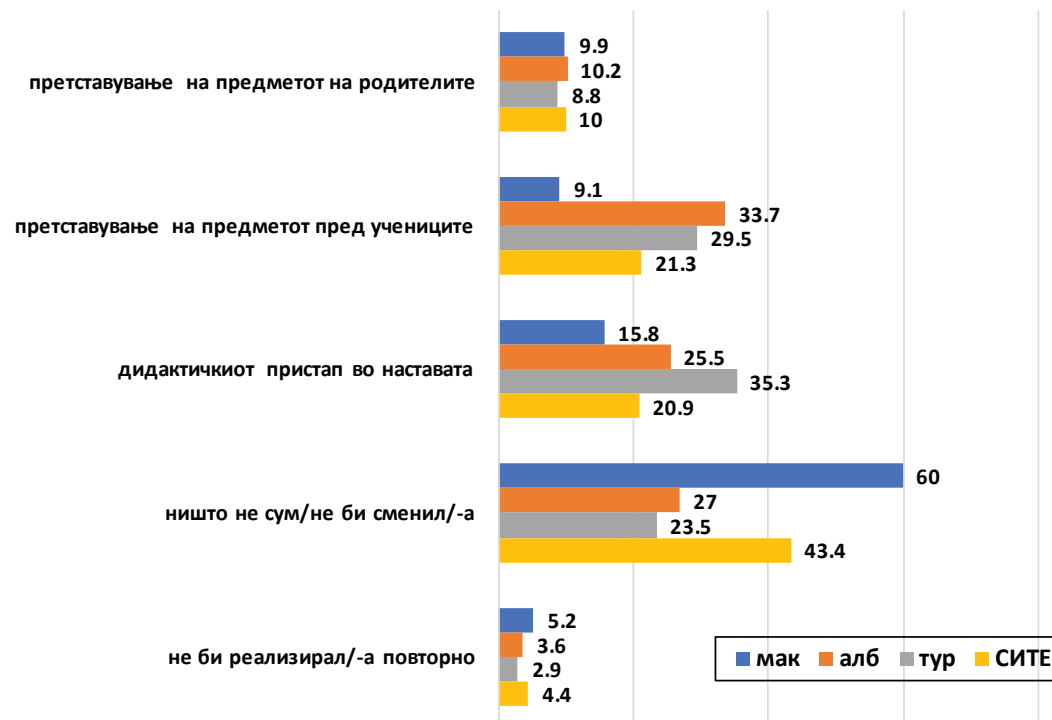
Grafiku 7: Përgjigjet e pyetjes nga mësimdhënësit realizues: Çka nga lartë e përmendura ishte/është pengesë më e madhe për ju gjatë organizimit dhe realizimit të lëndës zgjedhore? (deri në 2 përgjigje)

Tabela 4: Përgjigjet e pyetjes nga mësime të realizues: Nga e theksuara deri më tani, cila paraqitet/është pengesa më e madhe për ju gjatë organizimit dhe realizimit të lëndës zgjedhore? për kategoritë e ndryshme të lëndëve zgjedhore

	Për zgjerimin / thellimin e njohuritë nga lëndët e detyrueshme mësimore	Për mbështetjetë interesave të nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme	Për mbështetjetë zhvillimit personal dhe social të nxënësve	Me karakter sportiv-rekreativ
Përgatitja e program mësimor sipas modelit të dhënë	26,7	19,8	20,3	18,5
Kushtet e papërshtatshme hapësinore për realizim	37,3	39,4	36,0	46,9
Përfshirja e lëndës në orarin e orëve mësimore	14,0	11,8	10,2	12,3
Interesimi i pamjaftueshëm i nxënësve	5,7	3,7	6,4	2,3
Qëndrimi joserioz i nxënësve ndaj lëndës	5,1	2,9	5,5	2,6
Mungesa e pajisjeve dhe burimeve për realizim	39,7	50,6	46,3	42,5
Asgjë nga e theksuara më lartë	13,4	14,9	17,3	14,4

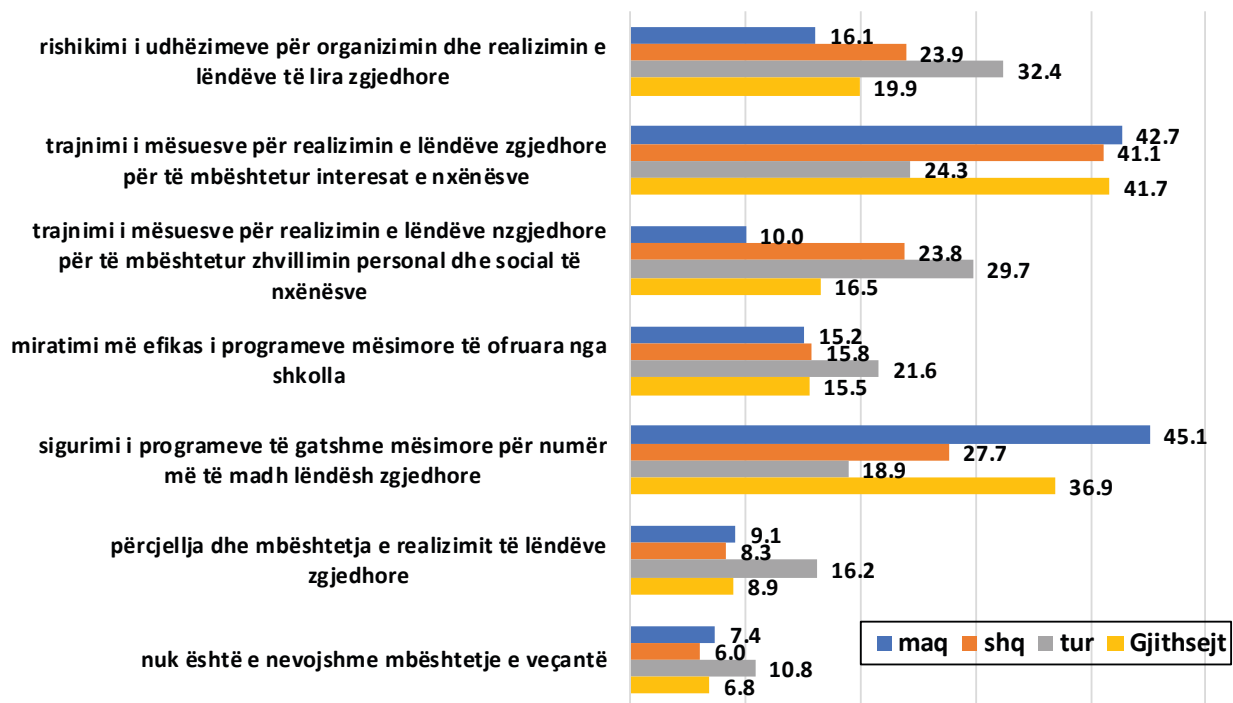
Analiza e barrierave gjatë realizimit të kategorive të ndryshme të lëndëve zgjedhore na tregon se më së shumti probleme ka me kushtet hapësinore për realizimin e lëndëve me karakter sportiv-rekreativ (46,9% nga zgjedhjet), edhe pse nga kjo pengesë nuk janë kursyer as kategoritë tjera të, ku zgjedhjet arrijnë nga 36 deri në 39,4%. Përgatitja e programit mësimor duket më e ndërlikuar për kategorinë e lëndëve përmes të cilave zgjerohen dhe thellohen njohuritë nga lëndët e detyrueshme, ndërsa mungesa e materialeve dhe burimeve më së shumti ndikon te lëndët që kanë në fokus përvetësimin e njohurive të reja (tabela 4).

Në bazë të përvojave, mësime të realizues, në përqindjen më të madhe, gati gjysma (43.4%), nuk do të ndryshonin asgjë gjatë realizimit të radhës të së njëjtës lëndë. Në të njëjtën kohë, pak më shumë se 20% besojnë se mund të bëjnë ndryshime në mënyrën se si u prezantohet lënda nxënësve përpara se ta zgjedhin atë, si dhe në qasjen didaktike të realizimit të saj (grafiku 8). Në 4.4% e mësime të realizuesve të anketuar parqet përqindjen e parëndësishme e deklarimit të tyre se nuk do ta përsërisnin realizimin lëndës konkrete zgjedhore. Rezultatet sugjerojnë se më të kënaqur me realizimin e lëndës zgjedhore janë mësime të realizues që mbajnë mësim në gjuhën maqedonase, sepse te ato dominon përqindja e prezantuar e përgjigjeve në kategorinë se nuk do të ndryshonin asgjë. Ka dallime të mëdha për sa i përket gjuhës mësimore dhe si e kanë paraqitur mësime të realizues në mënyrë adekuate lëndën para nxënësve.



Grafiku 8: Përgjigjet e pyetjes nga mësimehënësit realizues: Çfarë do të ndryshonit/a keni ndryshuar diçka gjatë përsëritjes së realizimit të së njëjtës lëndë zgjedhore?

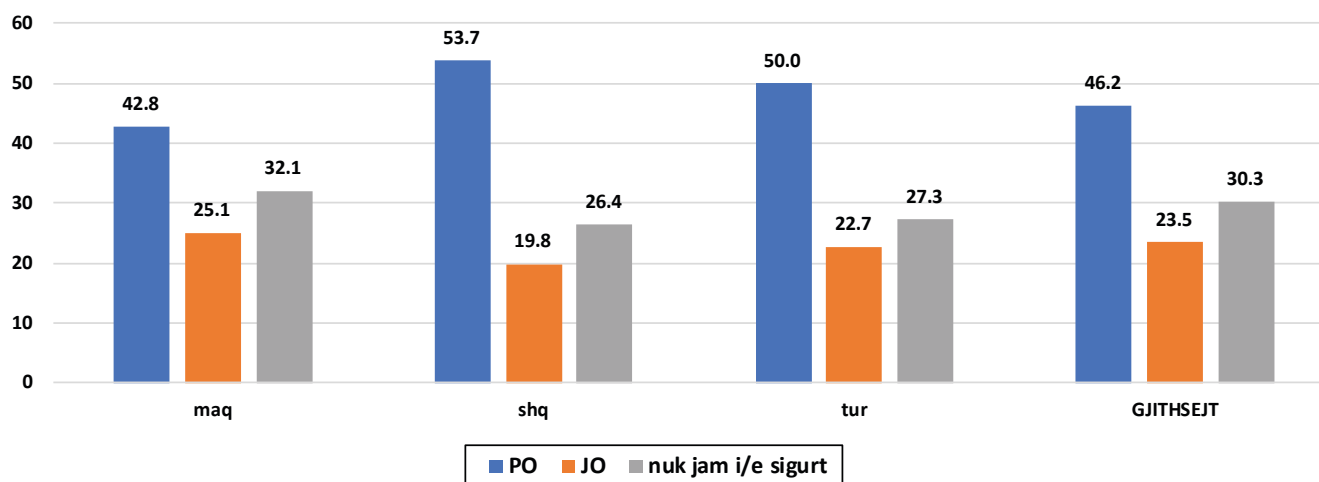
Mësimehënësit realizues patën mundësinë të zgjidhnin se cili lloj i mbështetjes nga BZHA do të ishte më i nevojshëm për ta, pra më e dobishme kur bëhet fjalë për lëndët e lira zgjedhore. Lloji më i shpeshtë i zgjedhur i ndihmës së nevojshme është trajnimi i mësimehënësve për realizimin e lëndëve zgjedhore në mbështetje të interesave të nxënësve, pasuar nga sigurimi i programeve të gatshme mësimore për numër më të madh të lëndëve zgjedhore. Grafiku 9 gjithashtu tregon se numër shumë i vogël i zgjedhjeve morën opsionin që nuk kërkohej mbështetjen e veçantë nga BZHA-ja. Dallimi më i dukshëm është nëse i krahasojmë përgjigjet sipas gjuhës mësimore, disproporcioni është i madh te nevoja e shprehur që BZHA-ja të ofrojë programe të gatshme për numër më të madh lëndëve zgjedhore, me çka zgjidhja më e madhe bëhet nga ana mësimehënësve që japin mësim në gjuhën maqedonase (45.1%), krahasuar me kolegët që japin mësim në gjuhën shqipe (27.7%) dhe në gjuhën turke (18.9%).



Grafiku 9: Përgjigjet e pyetjes nga mësime dhënësit realizues: Çfarë mbështetje nga Byroja do të dëshironi të merrni? (deri në 2 përgjigje)

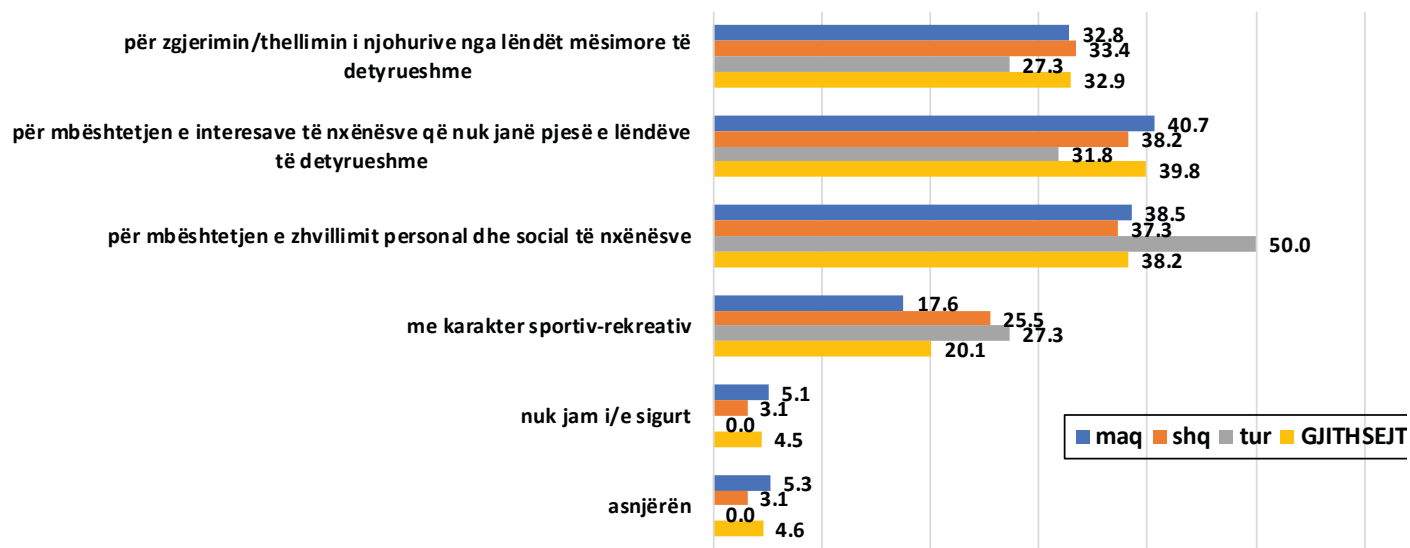
2. Rezultatet për MËSIMDHËNËSIT E MUNDSHËM REALIZUES të lëndëve të lira zgjedhore

Sipas përgjigjeve të mësimdhënësve që morën pjesë në hulumtim nga pozicioni i realizuesve të mundshëm të lëndëve të lira zgjedhore (N = 2686), në pyetjen nëse do të dëshironit në të ardhmen të realizoni mësimet e këtij lloji, mes tyre mbizotëron qëndrimi pozitiv ndaj kësaj mundësie (grafiku 10). Ndonëse dallimet nuk janë shumë të mëdha, më të interesuarit janë mësimdhënësit që japin mësim në gjuhën shqipe. Nëse, sipas kohëzgjatjes së përvojës të punës, mësimdhënësit nga kjo mostër ndahen në dy kategori - nën dhe mbi mesataren për gjithë grupin, rezultojnë se ata me përvojë më shkurtë pune, më shpesh deklarojnë se janë më të interesuar (61.2%). se kolegët e tyre me përvojë më të gjatë pune (38.8 %).



Grafiku 10: Përgjigjet e pyetjes nga mësimdhënësit realizues: A do të dëshironit dhe ju të realizoni lëndë të lirë zgjedhore?

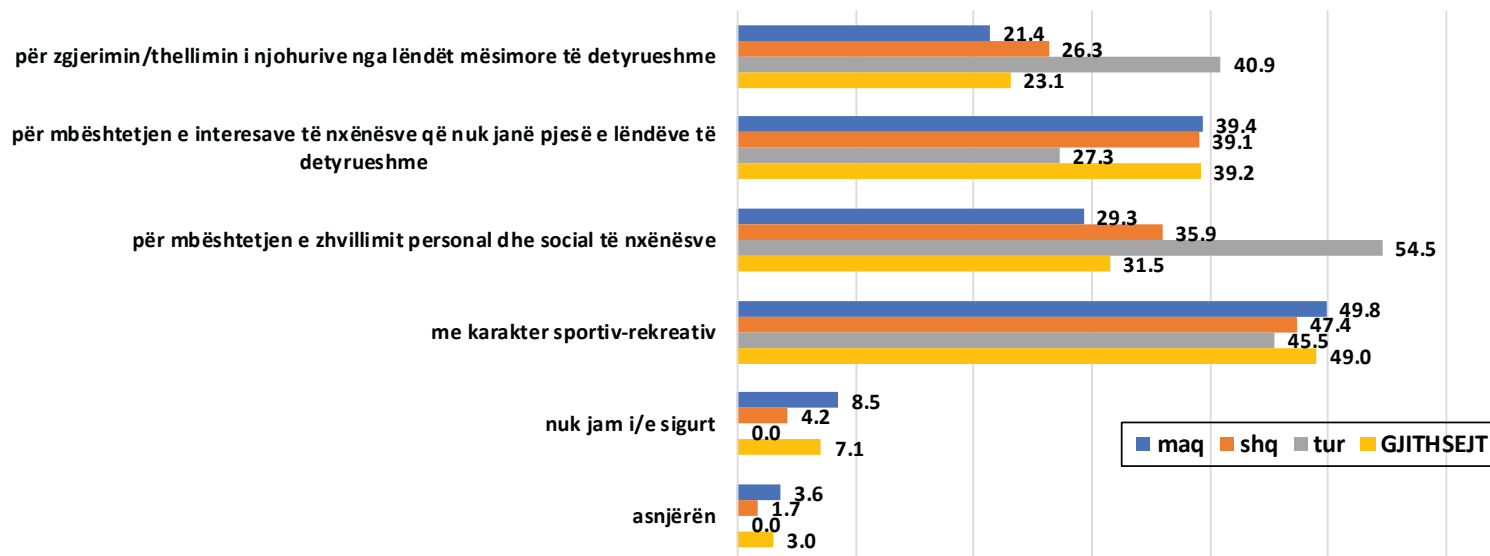
Kur iu është ofruar të zgjedhin maksimumi dy opsione, mësimdhënësit shfaqin më shumë interes për lëndët që shërbejnë për të mbështetur interesat e nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme (39,8%), numrin e ngjashëm të zgjedhjeve ka marrë dhe kategoria e lëndëve zgjedhore për mbështetjen personale dhe zhvillimin social të nxënësve (38.2%), ndërsa diçka më pak lëndët që shërbejnë për zgjerimin/thelimin e njohurive të lëndëve të detyrueshme mësimore (32.9%) (grafiku 11). Kuptohet se për shkak të natyrës së kompetencave që lidhen me lëndët që mund të përfshihen në kategorinë sportive-rekreative, këtu numri i zgjedhjeve është më i ulët (20,1%). Një përqindje e vogël e të anketuarve kategorikisht vendosën se nuk do të realizonin asnjë lëndë të lirë zgjedhore. Nga grafiku shihet se më së paku interes për realizimin e lëndëve me karakter sportiv-rekreativ kanë mësimdhënësit që e realizojnë mësimin në gjuhën maqedonase. Sipas interesit për lëndët e kategorisë së tretë, dominojnë mësimdhënësit që punojnë në gjuhën turke, por, siç u theksua edhe më herët, është e vështirë të nxirren përfundime duke pasur parasysh numrin e tyre në mënyrë disproporcionale më të vogël në krahasim me mësimdhënësit e dy gjuhëve të tjera mësimore.



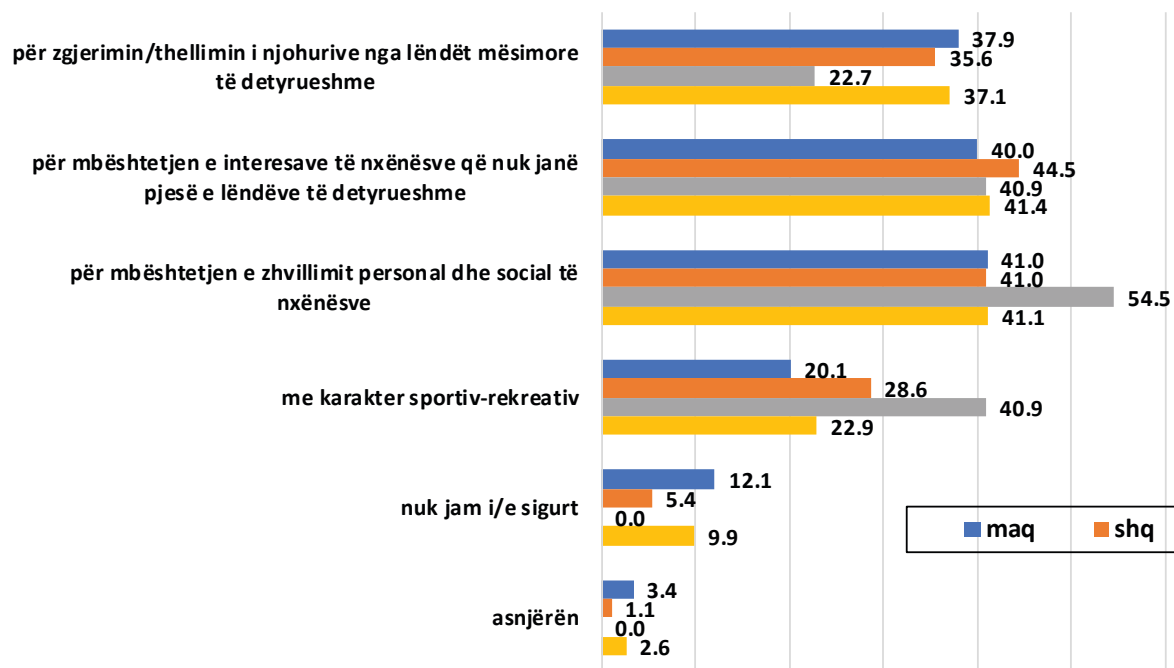
Grafiku 11: Përgjigjet e pyetjes nga mësimezhënësit realizues: Cilat lëndë zgjedhore do të ishin më tërheqëse personalisht për ju? (deri në 2 përgjigje)

Përgjigjet e pyetjes së njëjtë (Cilat lëndë zgjedhore do të ishin më tërheqëse personalisht për ju?), të marra nga mësimezhënësit e mundshëm realizues, të cilët deklaruan se do të donin të realizonin lëndë të lirë zgjedhore (grafiku 10), tregojnë se më të preferuarat janë lëndët zgjedhore për mbështetjen e interesave të nxënësve, të cilat nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme (47,6%), të ndjekur nga lëndët zgjedhore për mbështetjen e zhvillimit personal dhe social (38,6%) dhe ato për plotësimin e njohurive nga lëndët mësimore të detyrueshme (35,6%), dhe si më pak të dëshiruara janë lëndët zgjedhore me karakter sportiv-rekreativ (20,9%).

Rezultati është interesant se të njëjtët mësues, të pyetur se cilat dy zgjedhje të mundshme besojnë se do të bënin nxënësit (grafiku 12), bindshëm u japin përparësi lëndëve nga kategoria sportive-rekreative (49%), ndërsa më pak atraktive, nga perspektiva e nxënësve, i trajtojnë lëndët për zgjerim/thellim të njohurive nga lëndët e detyrueshme (23 %). Shpërndarja e përqindjeve në zgjedhje (grafiku 12) është shumë e ngjashme kur bëhet fjalë për mësimezhënësit që japin mësim në gjuhën maqedonase dhe shqipe. Dallojnë të dhënat e marra nga mësimezhënësit që realizojnë mësim në gjuhën turke, të cilët besojnë se nxënësit do t'i jepnin një përparësi bindëse lëndëve që shërbejnë për të mbështetur zhvillimin personal dhe social.



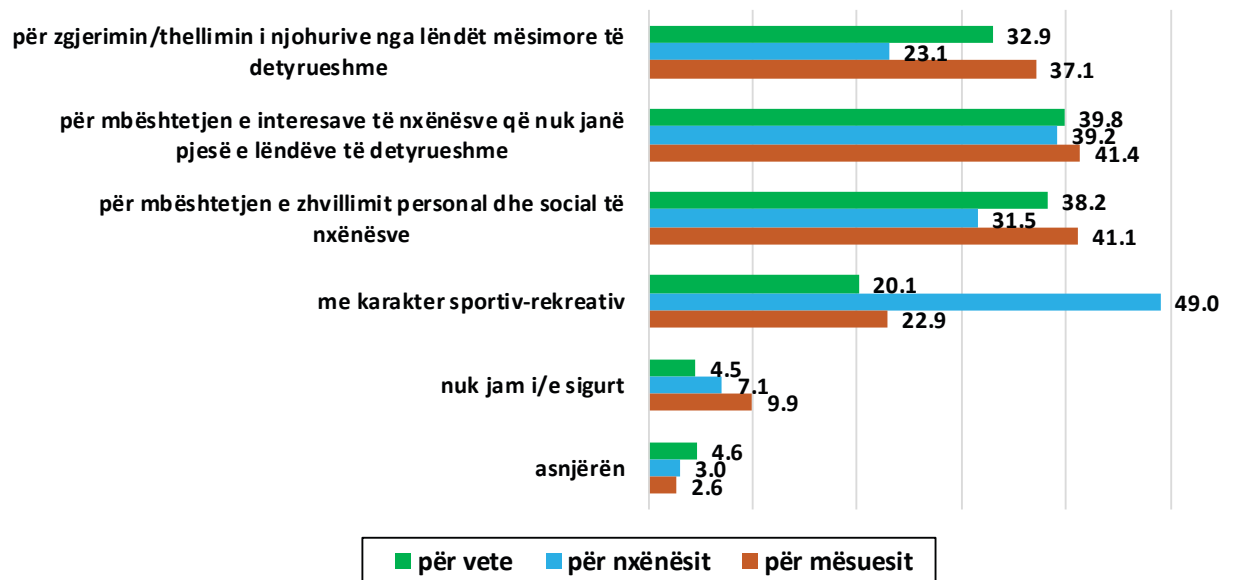
Grafiku 12: Përgjigjet e pyetjes nga mësimdhënësit realizues: Çfarë mendoni se do të zgjidhnin shumica e nxënësve? (deri në 2 përgjigje)



Grafiku 13: Përgjigjet e pyetjes nga mësimdhënësit realizues: Sipas mendimit tuaj, cilat lëndë zgjedhore për shumicën e mësimdhënësve do të ishin më tërheqëse? (deri në 2 përgjigje)

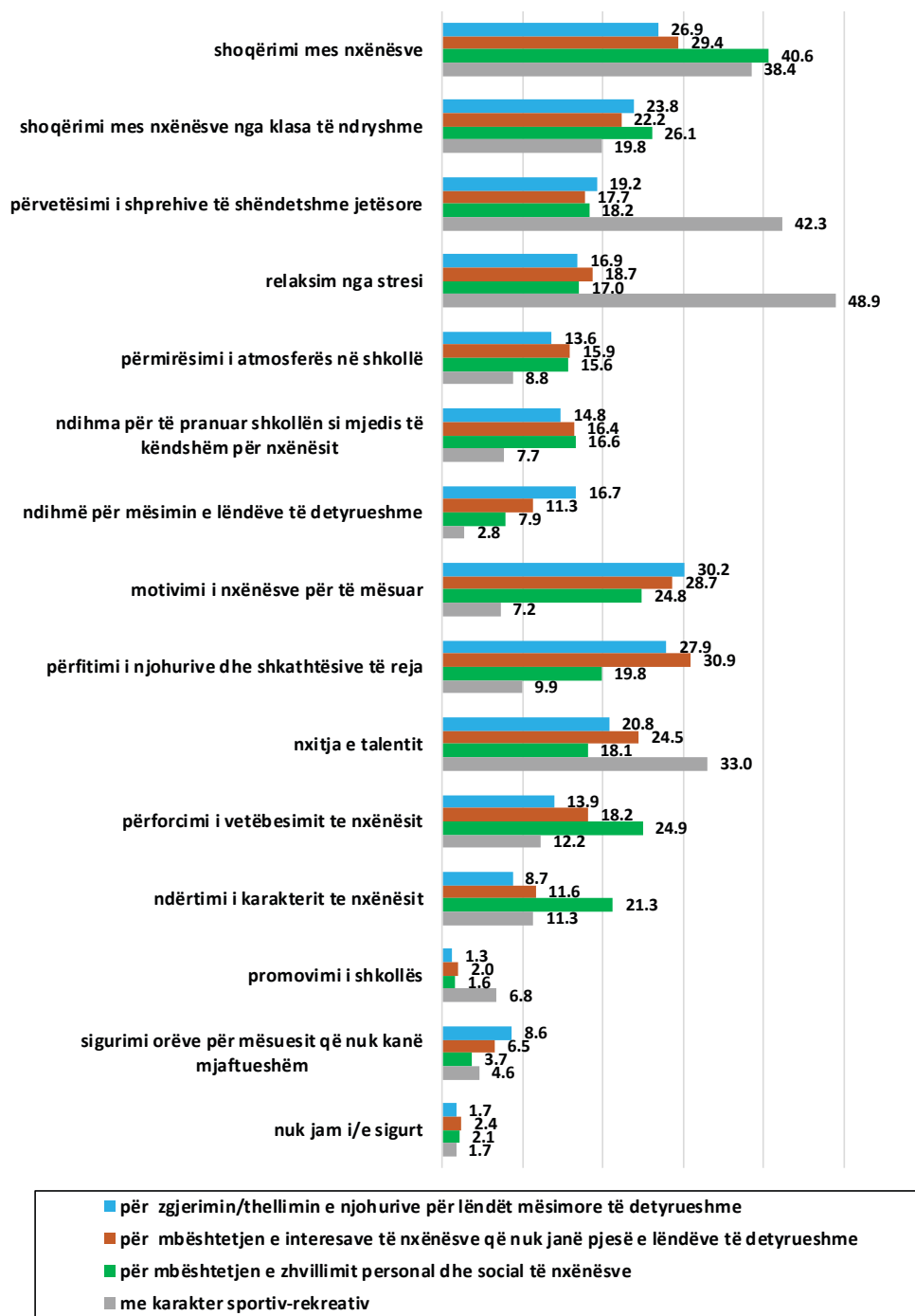
Nga ana tjetër, të pyetur që të bëjnë zgjedhjen e njëjtë, por nga perspektiva e interesit të kolegëve të tyre për realizimin e lëndëve të lira zgjedhore (grafiku 13), ata japin përgjigje që e pasqyrojnë të njëjtën renditje preferencash sikurse vetë të përgjigjen si grup, pra më të preferuar e konsiderojnë kategorinë e lëndëve që shërbejnë për të mbështetur interesat e nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme dhe më pak të preferuara atë sportive-rekreative. E njëjta tendencë vërehet edhe te mësimdhënësit që janë realizues të mundshëm të mëimit në gjuhën maqedonase dhe shqipe.

Këto tre perspektiva - personale, së bashku me ato të supozuara për kolegët dhe nxënësit - janë paraqitur në mënyrë komparative në grafikun 14. Grafiku tregon qartë se për të gjitha kategoritë e lëndëve zgjedhore ka ngjashmëri të madhe në preferencat e dhëna për këndvështrimin personal dhe perspektiva e kolegëve, dhe se vetëm kur bëhet fjalë për lëndët zgjedhore që mbulojnë interesat shtesë të nxënësve, nuk janë konstatuar dallime të theksuara në përgjigjet që shprehin preferencat nga këndvështrimi i nxënësve. Madje, dallimet më të mëdha janë në kategorinë e lëndëve zgjedhore me karakter sportiv-rekreativ, të cilat konsiderohen si të vetmet lëndë zgjedhore që janë shumë më tërheqëse për nxënësit sesa për vetë mësimdhënësit.

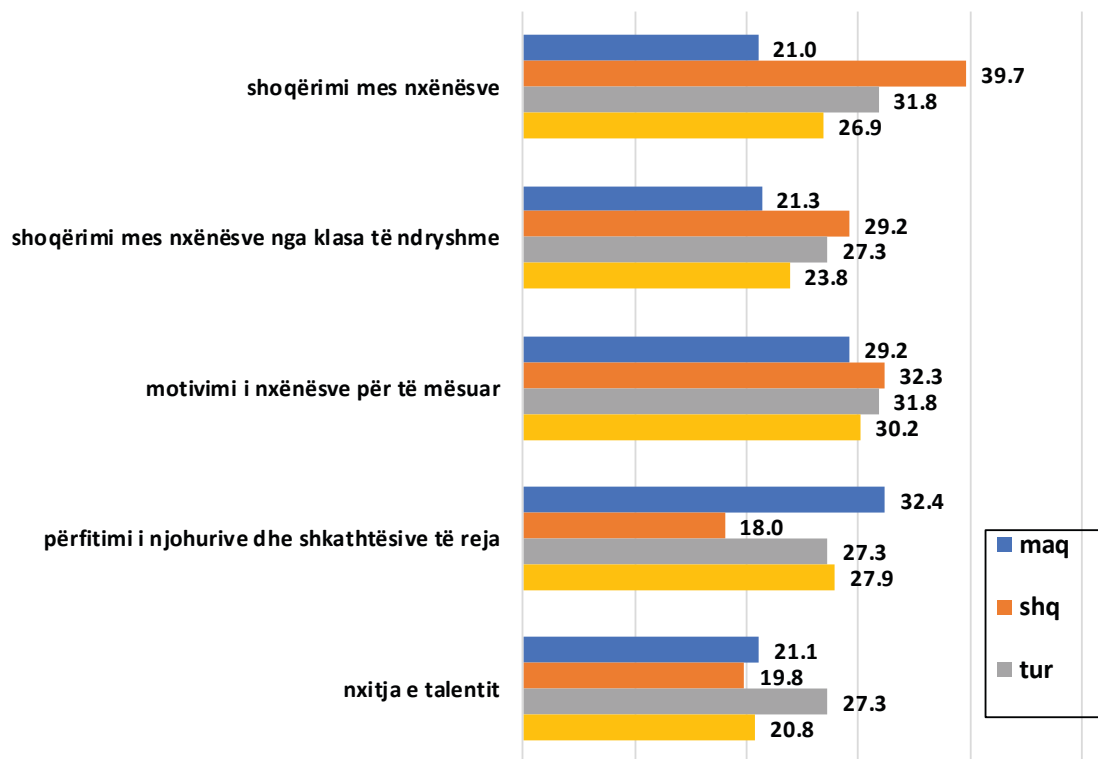


Grafiku 14: Krahasimi i përgjigjeve të mësimdhënëseve të mundshëm realizues në pyetjet për atraktivitetin e lëndëve zgjedhore për veten e tyre, për nxënësit dhe për mësimdhënësit e tjerë.

Ashtu si kolegët e tyre që realizojnë lëndët e lira zgjedhore, mësime të mundshme realizues mund të zgjedhin maksimumi tre nga disa alternativa të ofruara për ato që ata konsiderojnë se janë qëllimet kryesore të kategorive të ndryshme të lëndëve të lira zgjedhore. Grafiku 15 krahason përgjigjet e marra për të gjitha llojet e kategorive. Kjo tregon se këta mësues kanë tendencë të përshkruajnë qëllimet relativisht të ngjashme nga lëndët zgjedhore të dedikuara për thellimin/zgjerimin e njohurive nga lëndët e detyrueshme dhe atyre që synojnë përvetësimin e njohurive jashtë mësimit të detyrueshme. Për shumicën e qëllimeve, lëndët që synojnë përmirësimin e vetvetes si person trajtohen në mënyrë të ngjashme me lëndët e dy kategorive të mëparshme, por ka edhe qëllime, të cilat, nëse krahasojmë numrin e zgjedhjeve, mund të quhen "më tipike" për këtë kategori. Kështu, shoqërimi mes nxënësve (40,6%), bashkëpunimi ndërmjet nxënësve nga klasa të ndryshme (26,1%), forcimi i vetëvlerësimit të nxënësve (21,3%) dhe ndërtimi i karakterit të tyre (21,3%) shihen si më karakteristike për këtë kategori lëndësh krahasuar tek pjesa tjetër. Lëndët me zgjedhje sportive dhe rekreative kanë statusin më të dallueshëm, për sa i përket arritjes së qëllimeve. Mësime të ndryshme shohin ndryshim dominues me kategoritë e tjera të lëndëve zgjedhore në mundësinë për t'u çlodhur nga stresi (48.9%), për të zhvilluar shprehje të shëndetshme jetësore (42.3%) dhe për të inkurajuar talentin e nxënësve (33%).



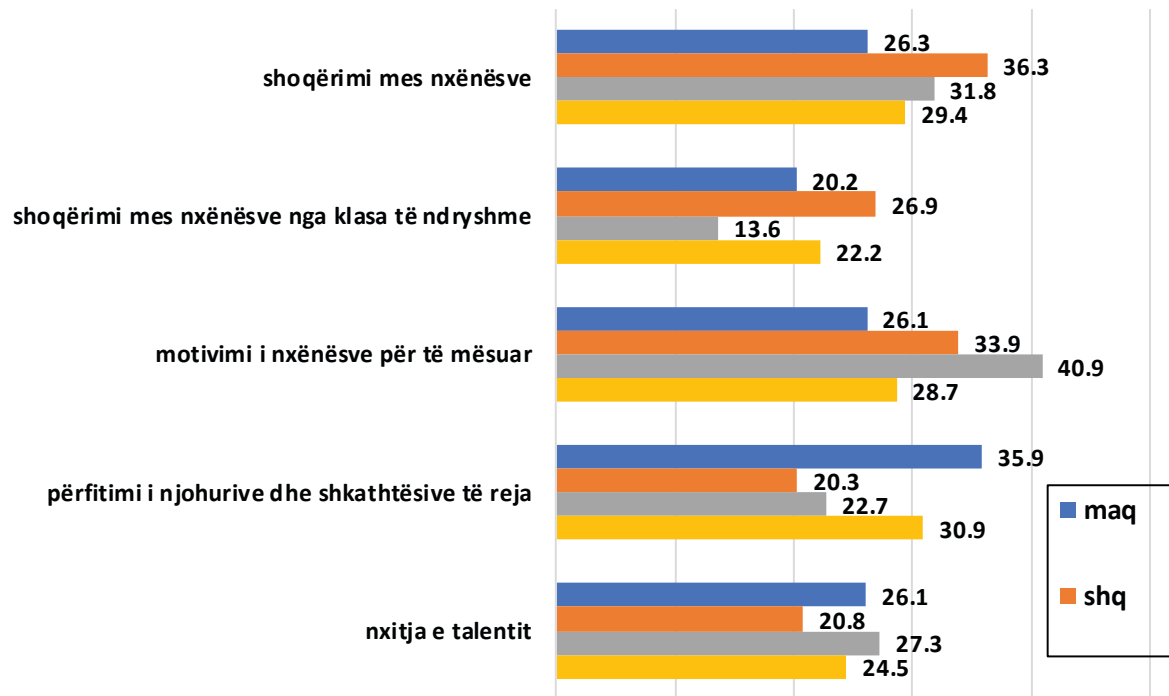
Grafiku 15: Krahasimi i përgjigjeve në pyetjet e mësime të mundshme realizues, për qëllimet e lëndëve të lira zgjedhore nga kategoritë e ndryshme.



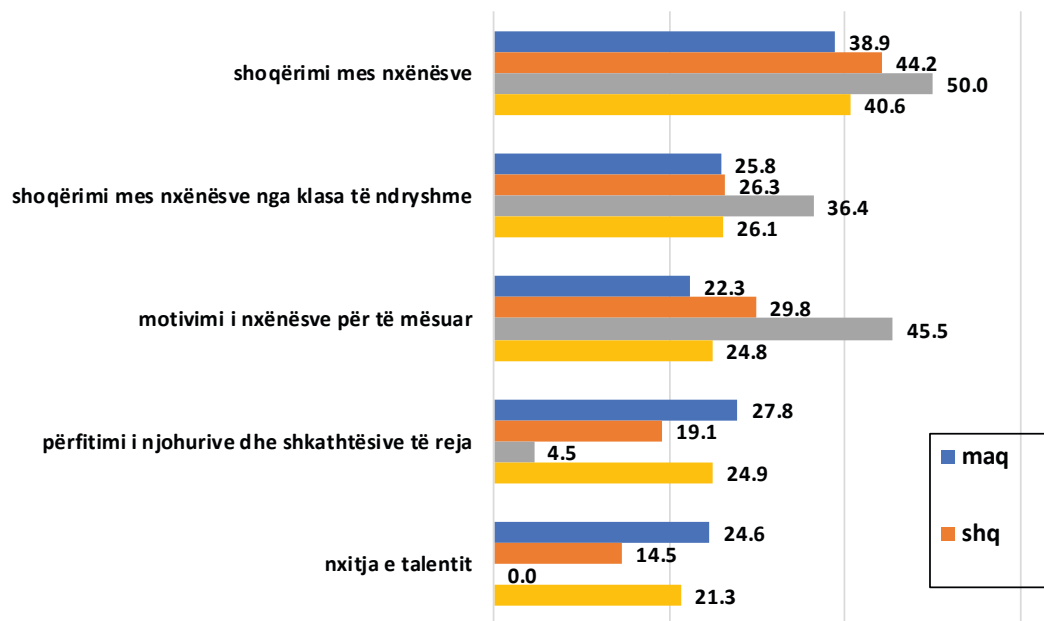
Grafiku 16: Përgjigjet në pyetjen, së paku 20% të mësimeve të mundshme realizues: Çka, sipas jush, do të ishte qëllimi kryesor i lëndëve zgjedhore për zgjerimin/thellimin e njohurive nga lëndët mësimore të detyrueshme? (deri në tre përgjigje)

Në grafikët prej 16 deri 19 tregohen zgjedhjet në lidhje me qëllimet e kategorive të ndryshme të lëndëve zgjedhore (të ndara sipas gjuhës mësimore) që i kanë bërë së paku 20% e mësimeve nga mostra e realizuesve të mundshëm. Veçanërisht dallime janë të dukshme ndërmjet mësimeve nga gjuhët e ndryshme mësimore, kur bëhet fjalë për lëndët e lira zgjedhore për zgjerimin/thellimin e njohurive të lëndëve të detyrueshme (grafiku 16), mund të konstatohen në objektivat e mëposhtëm: shoqërimi mes nxënësve dhe motivimi i nxënësve për të mësuar, të cilat dukshëm shihen më shpesh si synime nga mësuesit që japin mësim në gjuhën shqipe dhe turke, në krahasim me ata në gjuhën maqedonase. Nga ana tjetër, mësuesit që punojnë me mësim në gjuhën maqedonase më shpesh zgjedhin përvetësimin e njohurive dhe shkathtësive të reja si qëllim të rëndësishëm për këtë kategori sesa kolegët e tyre nga dy gjuhët e tjera mësimore. Natyrisht, mësuesit që japin mësim në gjuhën turke, në krahasim me të tjerët, shumë më shpesh e shihnin si synim të kësaj kategorie lëndësh përvetësimin e shprehive të shëndetshme të jetesës, gjë që është e pazakontë, duke qenë se në mësimin e detyrueshëm nuk ka shumë lëndë që realizojnë këtë qëllim. Kur bëhet fjalë për perceptimin dhe qëllimet e lëndëve të lira zgjedhore për të mbështetur interesat e nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme (grafiku 17), dallimi më i dukshëm sipas gjuhës së mësimin gjendet në të njëjtat qëllime si në kategorinë e parë, ndërsa variacionet janë vetëm në shumatat e përqindjes.

Në pyetjen se cili do të ishte qëllimi kryesor i lëndëve zgjedhore për të mbështetur zhvillimin personal dhe social të nxënësve, dallimet më të mëdha mes mësimdhënësve shfaqen sërish për qëllimet: shoqërimi ndërmjet nxënësve, bashkëpunimi ndërmjet nxënësve nga klasa të ndryshme dhe motivimi i nxënësve për të mësuar, të cilat i zgjidhen nga shumica e mësimdhënësve që japin mësim në gjuhën turke dhe së paku nga mësimdhënësit që japin mësim në gjuhën maqedonase (grafiku 18). Një konstatim relevant është se forcimi i vetëbesimit të nxënësve dhe ndërtimi i karakterit të nxënësve janë më pak se 20% të zgjedhur si qëllime kryesore të mësimdhënësve që japin mësim në gjuhën shqipe dhe mes mësimdhënësve që japin mësim në gjuhë turke, në përgjithësi ose pothuajse nuk zgjidhen fare.

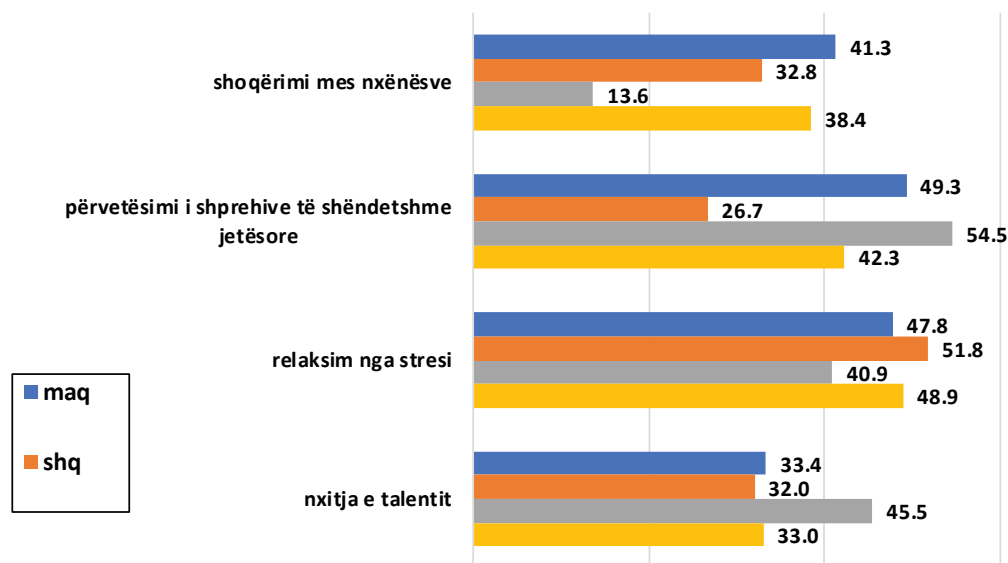


Grafiku 17: Përgjigjet në pyetjen, së paku 20% të mësimdhënësve të mundshëm realizues: Cili, sipas mendimit tuaj do të ishte qëllimi kryesor i lëndëve zgjedhore për të mbështetur interesat e nxënësve që nuk janë pjesë e lëndëve të detyrueshme? (deri në 3 përgjigje)



Grafiku 18: Përgjigjet në pyetjen, së paku 20% të mësimeve të mundshme realizues: Çka sipas juve se do të ishte qëllimi kryesor i lëndëve zgjedhore për të mbështetur zhvillimin personal dhe social të nxënësve? (deri në 3 përgjigje)

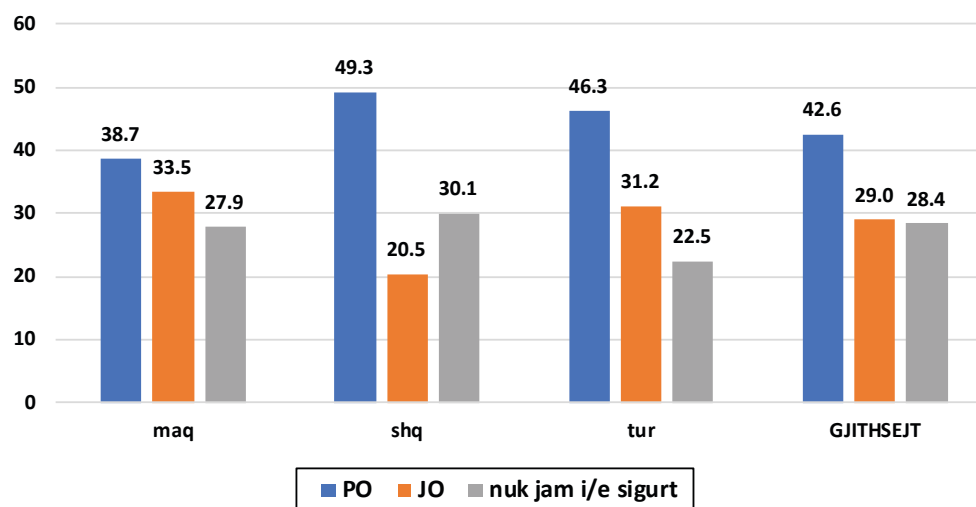
Dallimi më i madh në përqindjet e zgjedhjeve, bazuar në gjuhën mësimore, të lëndëve zgjedhore sportive-rekreative (grafiku 19) shihet në faktin se mësuesit që japin mësim në gjuhën shqipe më rrallë e shohin përvetësimin e shprehive të shëndetshme jetësore, në krahasim nga kolegët e tyre që japin mësim në turqisht ose në maqedonisht, por për këtë arsye dukshëm kanë më shumë zgjedhje për qëllimin e relaksimit të stresit, krahasuar me mësuesit që japin mësim në gjuhën turke. Nxitja e talentit dukshëm zgjidhet më shpesh si synim nga mësuesit që japin mësim në turqisht.



Grafiku 19: Përgjigjet në pyetjen, së paku 20% të mësimeve të mundshme realizues: Çka sipas juve do të ishte qëllimi kryesor i lëndëve zgjedhore nga karakteri sportiv dhe rekreativ? (deri në 3 përgjigje)

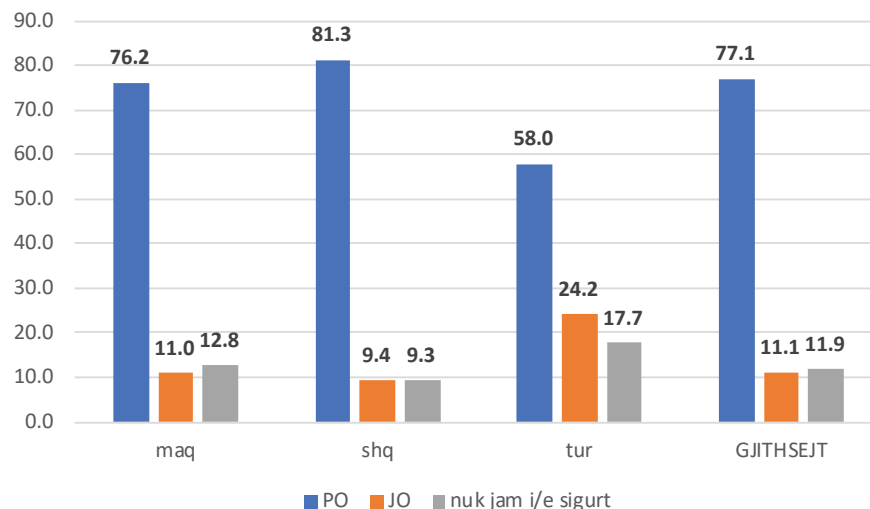
3. Rezultatet për NXËNËSIT të cilët nuk kishin lëndë të lira zgjedhore

Sipas rezultateve të këtij hulumtimi, lëndët e lira zgjedhore janë shumë të njohura në mesin e nxënësve të cilët nuk kanë pasur mundësi të bëjnë zgjedhje të tillë sepse nuk mësojnë sipas Konceptit të ri për Arsimin fillor. Pothuajse çdo i dyti nxënës (gjithsej 42,7%) janë përgjigjur se e dinë mundësinë që nxënësit e klasave të ulëta të zgjedhin lëndë të tilla, dhe vetëm pak më shumë se një e katërta (28,4%) nuk janë të sigurt se kanë dëgjuar për një gjë të tillë (grafiku 20). Nga shpërndarja e përqindjeve sipas gjuhëve mësimore, shihet se informimi për këtë mundësi që kanë shokët më të rinj, është më e ulët tek nxënësit që ndjekin mësimin në gjuhën maqedonase.



Grafiku 20: Përgjigjet e pyetjes nga nxënësit: A ke dëgjuar se në shkollën tuaj ekziston mundësia e zgjedhjes së dy lëndëve zgjedhore për klasat 4-ta, të 5-ta dhe të 6-ta?

Grafiku 21 tregon se nxënësit do të dëshironin ta kishin një mundësi të tillë (77.1%) dhe vetëm rreth 11% nuk do të dëshironin. Veçanërisht e lartë është përqindja e nxënësve që mësojnë në gjuhën shqipe, të cilët kanë shprehur qëndrim afirmativ ndaj kësaj mundësie. Është gjithashtu një fakt i rëndësishëm se edhe tek nxënësit që nuk kanë dëgjuar për lëndët e lira zgjedhore, qëndrimi afirmativ ndaj një mundësie të tillë është shumë i lartë (68.7%), për dallim nga ai negativ (16.3%), dhe ajo që është shumë më e rëndësishme, të paktë janë ata që kanë njohuri për këtë dhe nuk do të donin ta kishin atë mundësi (7.7%). Të dhënat e kryqëzuara janë paraqitur në grafikun 22.



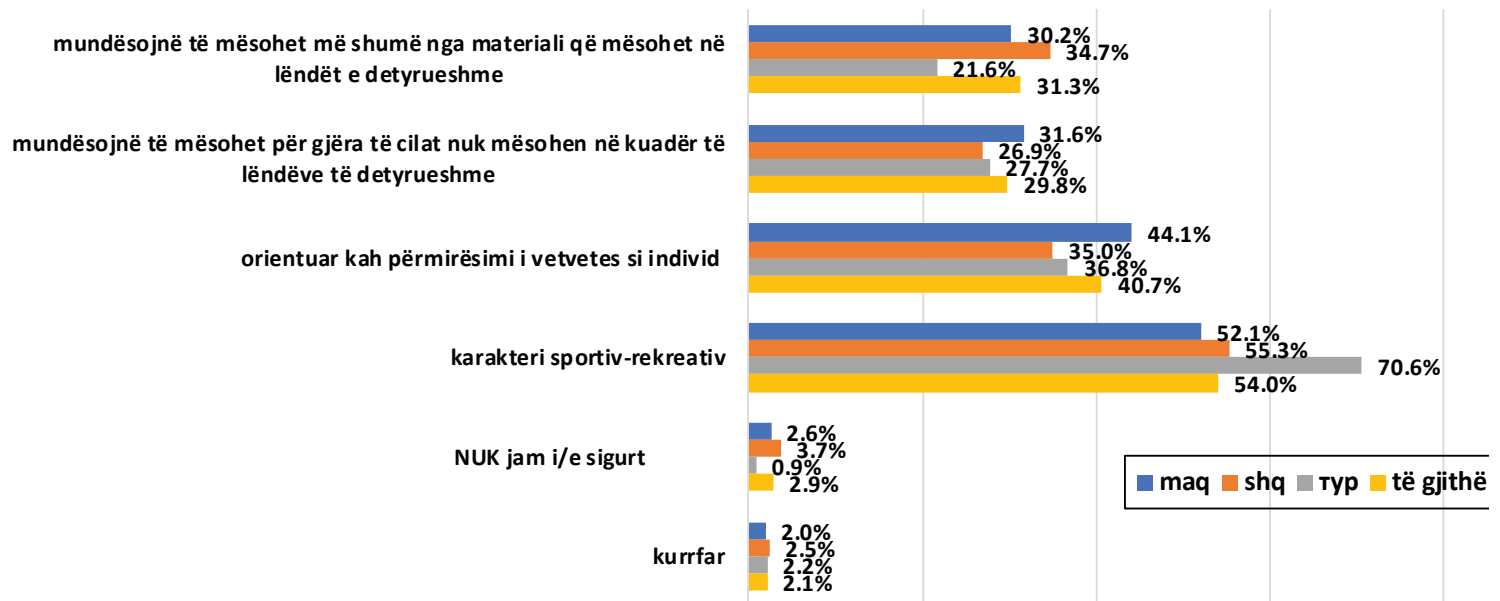
Grafiku 21: Përgjigjet e pyetjes nga nxënësit: A do të dëshiroje ti të kishe një mundësi të tillë?

Të dhënat e kryqëzuara që janë paraqitur në tabelën 5 tregojnë se mbi 80% e nxënësve që janë të informuar për lëndët e lira zgjedhore dëshirojnë të kenë një mundësi të tillë për të zgjedhur. Dhe përqindja e nxënësve që nuk janë të informuar dhe që kanë deklaruar se do të dëshironin të kishin të njëjtën mundësi është mjaft i lartë (68.7%, respektivisht 76.2%).

Tabela 5: Përgjigjet e pyetjes nga nxënësit: A do të dëshiroje ti të kishe një mundësi të tillë? nga nxënësit që janë ose nuk janë të informuar për lëndët e lira zgjedhore

	PO, kam dëgjuar	JO, nuk kam dëgjuar	Nuk jam i/e sigurt
PO	83,4	68,7	76,2
JO	7,7	16,3	10,8
Nuk jam i/e sigurt	8,9	15,0	13,1
Gjithsej	100,0	100,0	100,0

Nxënësit ishin të pyetur për atë se cilat lëndë zgjedhore do t'u dukeshin më tërheqëse, me çka iu dhanë të zgjidhnin të njëjtat katër kategori zyrtare të lëndëve të lira zgjedhore, të cilat u riformuluan në pyetësonin e tyre në mënyrën që ishte më e kuptueshme për moshën e tyre. Nga grafiku 22, shihet se nxënësit kanë zgjedhur më së shumti lëndë sportive-rekreative (54%), pasuar nga ato që synojnë përmirësimin vetvetes së tyre si personalitet (40.7%). Shpërndarja e zgjedhjeve sipas gjuhës mësimore tregon për dominim mjaft të theksuar të zgjedhjeve në lëndët zgjedhore të kategorisë sportive-rekreative tek nxënësit që mësojnë në gjuhën turke, në llogari të atyre që mundësojnë më shumë njohuri se lëndët e detyrueshme, si dhe tendenca për nxënësit që mësojnë në gjuhën maqedonase, më shumë se nxënësit tjerë, lëndët zgjedhore i konsiderojnë më tërheqëse që synojnë në përmirësimin e vetvetes si personalitet.



Grafiku 22: Përgjigjet e pyetjes nga nxënësit: Cilat lëndë zgjedhore për ty do të ishte më tërheqëse? (deri dy përgjigje)

Në përgjigjet e marra në fokus grupet për pyetjen: A do të dëshironit, nëse do të ekzistonte një mundësi e tillë, të mësonit lëndët që vetë i zgjidhni?, dominonin përgjigjet afirmative. Kryesisht këtë mundësi nxënësit e lidhin me informacionin se lëndë të tilla zgjedhore ofrohen në klasat e ulëta, por edhe ekzistojnë sisteme të tjera arsimore ku gjatë arsimimit ka mundësi për orientime më të ngushta sipas interesave dhe dëshirave të nxënësve.

- "Tani, për shembull, te ne të gjithë fëmijët i mësojnë të njëjtat lëndë. Ndërsa në vende tjera, p.sh., deri në klasën e pestë, të gjithë fëmijët i mësojnë të njëjtat lëndë, dhe më pas, nëse disa janë të interesuar për matematikën, ata fizikën, p.sh., i zgjedhin ato lëndë dhe i mësojnë. Jo secilit i duket bukur dhe interesante".- ZH., Mak.
- "Për shembull, në Gjermani i mësojnë lëndët normale deri në klasën e pestë dhe më pas i zgjedhin, si në shkollën e mesme. Por te ne kjo nuk është".- ZH., Mak.

Nxënësit mendojnë se do të ishte më së shumti e **dobishme që të mos mësohet "çdo gjë dhe gjithçka" dhe që të mbështetet afiniteti personal për arsimimin e ardhshëm** në shkollën e mesme. Këto janë deklaratat që janë shembull i një qëndrimi të tillë:

- "Në të njëjtën kohë, ne duhet të edukojmë veten për gjithçka për të krijuar imazhin që duam për të ardhmen, por edhe për të bërë miq." - Zh., Mak.
- "Në një shkollë ideale, ne mund të zgjedhim çfarë lëndë duam." - Zh., Mak.
- "Folklor mund ose dëshiron të jetë kuzhinier, ai dëshiron të jetë programues - secili individ të ketë orët e veta." - Zh., Mak.
- "Duhet të mësojmë pak më shumë informatikë, programe të reja, inteligjencë artificiale. Ka shumë lëndë që nuk janë të rëndësishme, nuk bëjmë asgjë, asgjë që do të na ndihmonte më tej." - M., Alb.

Lidhja e lëndëve zgjedhore me orientim në karrierë dhe jo me arsye të tjera për të cilat do të organizoheshin lëndët zgjedhore, për ata pak që mendojnë se lëndët zgjedhore nuk janë të mira, është një argument kundër lëndëve zgjedhore. Ata besojnë se futja e mundësisë së zgjedhjes nga klasa e pestë ose më herët nuk është e mirë, sepse fëmijët nuk do të dinin të zgjidhnin se cila do të ishte karriera e tyre e ardhshme. Ky qëndrim mund të shihet nga deklaratat e bashkangjitura mëposhtme.

- "Mendoj se është shumë herët në klasën e pestë për të ditur se çfarë na tërheq, duhet bërë në shkollën e mesme." - M., Mak.
- "Nuk mund t'i japim një fëmije kaq të vogël detyrimin të zgjedhë atë që do. Më kuptoni, në moshën dhjetë vjeç nuk mund ta dimë në të ardhmen se çfarë duam të jetë karriera jonë. Ne ende e kemi mendjen e një fëmije." - Zh., Mak.

Preferenca e lëndëve zgjedhore të karakterit sportive-rekreative, cila është marrë si rezultat në hulumtimin kuantitativ, gjithashtu është shumë e dukshme edhe në deklaratat në fokus grupet. Në përgjigjet e pyetjes: Çfarë lëndësh do të dëshironit të ishin lëndët zgjedhore?, shumica theksojnë se duan më shumë Arsimin fizik dhe variacionet e tij.

- "Mendoj se duhet shtuar të kemi arsim fizik për të lëvizur, për ta pasur çdo ditë. Sepse shkolla është stresuese dhe arsimi fizik është e vetmja lëndë ku pushojmë, bëjmë shaka dhe mendoj se çdo ditë duhet të jetë sepse atëherë është koha për t'u çlodhur." – M., Mak.
- "Arsimi fizik duhet të ketë sa më shumë orë sepse fëmijët duhet të zhvillohen. Nëse nuk zhvillohemi tani, kur? Përveç atyre themelore – ti dëshiron të vizatosh, të kesh arsim figurativ. Kështu, për shembull, për të pasur më shumë... themel." – M., Mak.
- "Duhet të kemi pishinë, të mësojmë notin." – M., Mak.

Nxënësit me shumë entuziazëm flasin për lëndët zgjedhore që do të **ndihmonin në zhvillimin si personalitet** dhe japin përshkrime se si do të donin lëndët zgjedhore sipas përmbajtjes së tyre të mund të klasifikoheshin në këtë kategori. Më së shumti i lidhin me sende që do t'i ndihmonin për të ndihmuar veten në momente të vështira, të shpreheshin dhe të ndërjegjësoheshin.

- "Duhet të ketë lëndë të veçantë ku ne do të mësojmë vetëm për atë si të sillemi, të mësojmë gjëra që do të jenë të dobishme në jetën tonë të përditshme. Gjërat që do të na ndihmonin të zgjidhnim problemet, si të sillemi kur na paraqitet një vështirësi në jetën tonë." – Zh., Alb.
- "Mendoj se duhet të kemi që të përmirësojmë gjendjen mendore. Të gjithë kemi mendime që na shqetësojnë dhe dikush mund të na ndihmojë t'i kthejmë ato mendime të errëta në një fushë ku mund t'i shprehim ato në një farë mënyre... mendoj ku mund të shohim se ka shumë gjëra të këqija në botë, shumë gjëra të panevojshme të cilat nuk duhej të ndodhin nëse dikush do të dëgjohej nga dikush tjetër." – M., Mak.
- "Lëndët ku mund ve vet të shprehemi, të shprehim krijimtarinë tonë dhe si mund të përmirësohemi. Ne ndiejmë pasiguri në disa fusha, se pasiguria duhet të mbushet me vetëbesim, që të gjithë mund të përfshihen, thjesht të ketë lëndë ku mund të mësojmë më shumë për veten tonë." – M., Mak.
- "Dua të futet ndonjë lëndë të re, dikë, si të them, për ne." Kur do ta kemi të vështirë të themi, të flasim si për të na ndihmuar, gjëra të tilla." – Zh., Mak.
- "Mendoj... jo si psikologji, por... si njohuri të përgjithshme për psikologjinë, për njerëzit, në mënyrë që të dimë nëse ndiejmë diçka... nëse kemi të paktën një orë në herë në javë, mund të mësojmë gjëra për veten tonë. ." – Zh., Mak.

Nga analiza e zgjedhjeve të bëra në bazë të përgjigjeve të dhëna në pyetësor, të paraqitura në grafikun 22, se cila kategori e lëndëve do të ishte më tërheqëse për nxënësit, rezultoi se lëndët zgjedhore që lejojnë të mësohet më shumë se materiali, që mësohen në lëndët e detyrueshme dhe ato që lejojnë të mësohet gjëra të reja që nuk mësohen në kuadër të lëndëve të detyrueshme, llogariten si më pak tërheqëse.

Pjesa e këtij rezultati që lidhet me preferencën për lëndët e kategorisë së dytë nuk u përsërit vazhdimisht në përgjigjet e nxënësve nga fokus grupet, të paktën duke gjykuar nga numri i ideve se cilat lëndë zgjedhore do të dëshironin të kishin. Gjegjësisht, kur u pyetën të jepnin një shembull se cilat lëndë zgjedhore do të ishin më tërheqëse për ta (përmes shembujve të tyre), nxënësit përmendën ato përmbajtje të cilat mund të vendoset pikërisht në këtë kategori. Ajo që la përshtypje të fortë ishte se ata u përpoqën shumë për të shpjeguar se duan të mësojnë gjëra të reja, por duhet të plotësojnë të paktën dy kritere: 1. të jenë mbi të gjitha të përqendruar në përvetësimin e shkathtësive, jo njohurive, dhe 2. të jetë një marrëdhënie të dukshme me jetën reale, jeta e përditshme. Për shembull, nxënësit thonë:

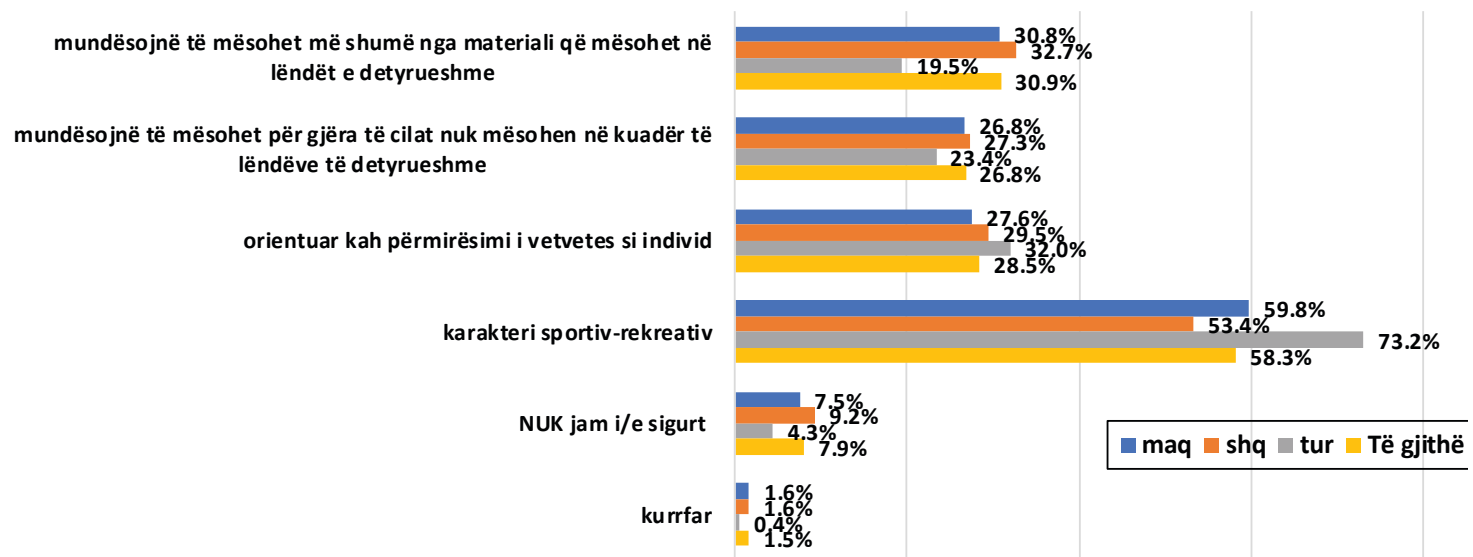
- "[Dua] të kem si një orë për të na treguar se si të menaxhojmë, si të ndezim një zjarr, disa gjëra të tilla të përgjithshme për jetën." – M., Mak.*
- "Nëse lëndohemi, si me gjërat që kemi rreth nesh, le të dimë si të ndihmojmë veten." – M., Mak.*
- "Duhet të mësojmë diçka më shumë për jetën, të dimë kur të rritemi si të arrijmë te financat, si të kemi një jetë më cilësore." – M., Alb.*
- "Nëse dikush pret veten, të dijë si ta ndihmosh." – M., Mak.,*
- [Të mësojmë] si të gatuajmë." – Zh., Mak.*
- "Duhet të ketë diçka si shkathtësitë për jetën, por mësimdhënësit duhet të përpiqen të na japin materialin në mënyrë më praktike dhe të punojmë më praktikisht me të, dhe jo vetëm që të dorëzohet për hir të rendit dhe ne të mos e kuptojmë." – M., Mak.*
- "Do të doja të mësoja diçka për jetën që do të na ndihmojë, për shembull, të punojmë me para, të drejtojmë një biznes, të merremi me klientët." – M., Mak.*
- „Inovacione, mundet inovacione.“ – M., Mak.*

Një nga kushtet që nxënësit deklarojnë në lidhje me lëndët zgjedhore për ta që do të ishin tërheqëse është që të mos kenë nevojë të bëjnë shumë përpjekje për t'i zotëruar ato. Kështu, një nxënës që ndjek mësimin në gjuhën maqedonase thotë, për shembull: "Matematika duhet të jetë [lëndë zgjedhore], por jo aq e vështirë". Bashkëmoshatari i tij që mëson me mësim në gjuhën shqipe thotë se pret të bëhen ndryshime në drejtimin e lidhjes së materialit me jetën e përditshme dhe thjeshtësimi në të gjitha lëndët, por sidomos në lëndët zgjedhore sepse: "Më mirë të mësohet diçka e qartë, shkurt dhe kjo do të na ndihmojë është e dobishme për diçka, dhe jo sapo merr notën harron gjithçka; kemi ndjenjën se po luftojmë me diçka që është e kotë për ne".

Njëkohësisht, nxënësit theksojnë pritshmërinë që lëndët zgjedhore të shërbejnë për lehtësimin e stresit, sepse mësimi i detyrueshëm është shumë i vështirë për ta. Përveç deklarimeve të dhëna tashmë si ilustrim të asaj që ata do të preferonin, këto janë gjithashtu, mbështetje për pritshmërinë e përhapur të nxënësve që lëndët zgjedhore të kenë rol, mbi të gjitha, si burim çlodhjeje dhe socializimi:

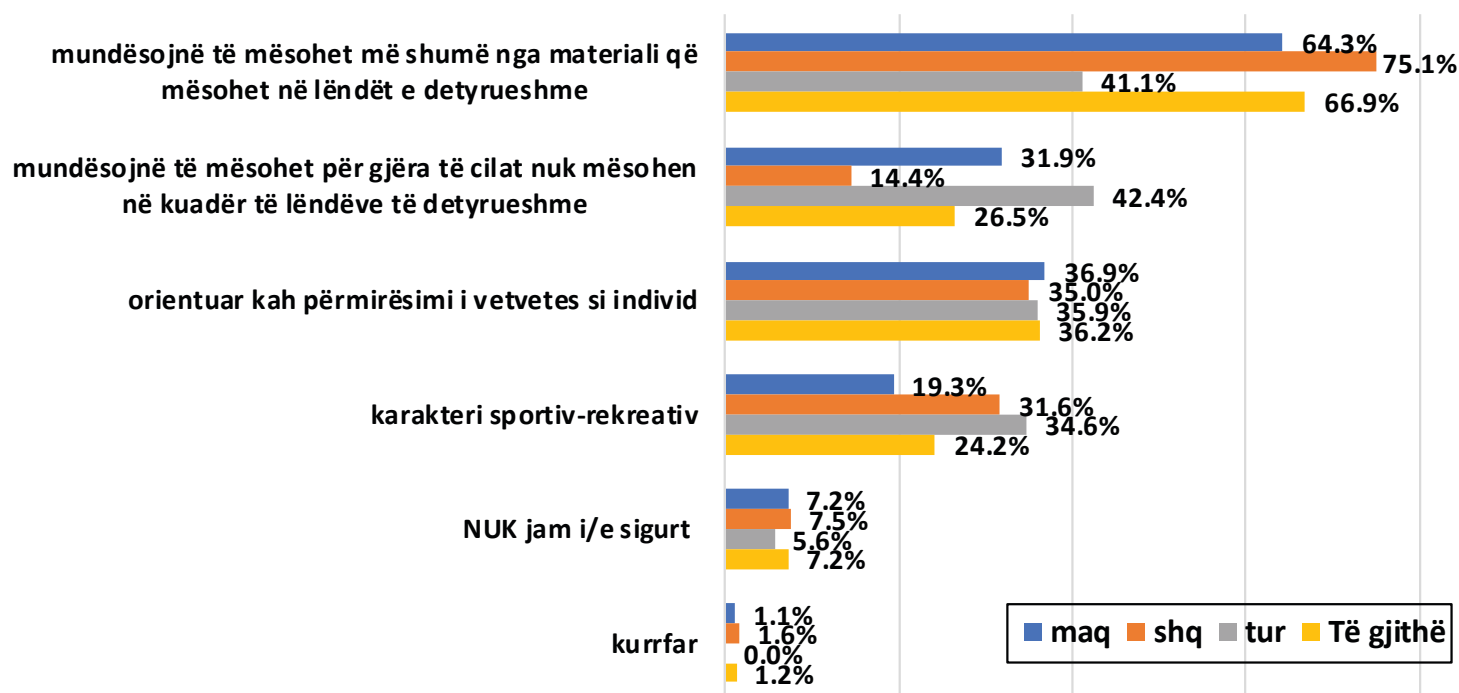
- "Pra, diçka që është më e lehtë për t'u mësuar, për shembull, për perënditë." – M., Mak.
- "Të jetë e kuptueshme, të mos e ndërlikojë pa nevojë si lëndët e tjera." – Zh., Alb.
- "Të kemi punëtori dhe të mos vlerësohen, të mos detyrohemi të bëjmë këtë..." – M., Mak.
- "Arti figurativ është një lëndë ku duhet të relaksohemi." – Zh., Mak.

Me pyetësonin, nxënësit u pyetën se çfarë mendonin se do të zgjidhnin shumica e nxënësve të tjerë, me mundësinë për të dhënë sërish maksimum dy zgjedhje. Nga të dhënat në grafikun 23, vihet re se ndër përgjigjet e dhëna nga këndvështrimi i shokëve të klasës, dominojnë zgjedhjet në kategorinë e lëndëve sportive-rekreative (58.3%). Preferencat e dhëna për të gjitha kategoritë e tjera të lëndëve të lira zgjedhore janë shumë të ngjashme. Nga shpërndarja e përqindjeve të zgjedhjeve sipas gjuhës së mësimin, dallimi midis preferencës më të madhe të lëndëve me zgjedhje sportive-rekreative në perceptimet e dëshirueshmërisë tek nxënësit që mësojnë në gjuhën turke është i dukshëm.



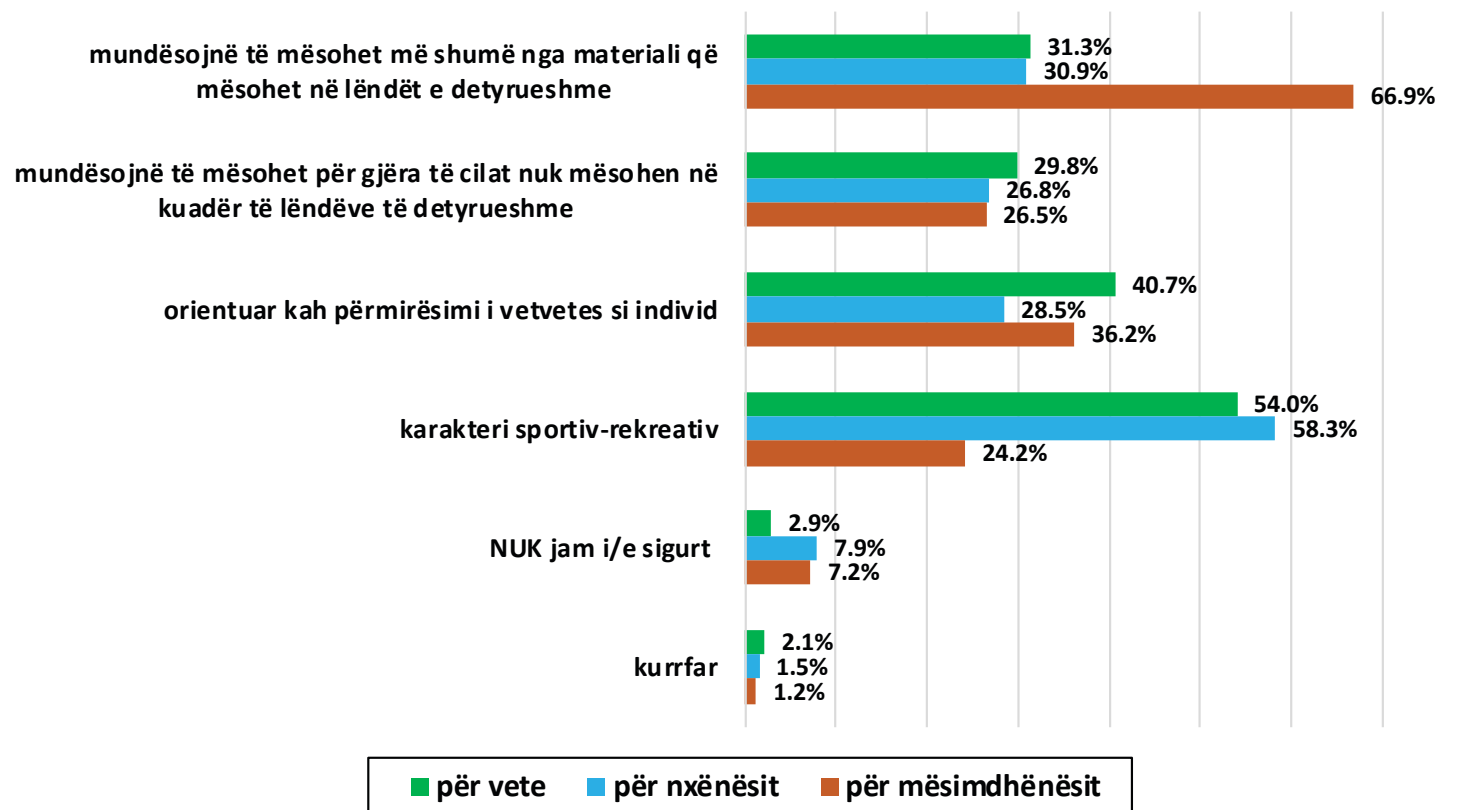
Grafiku 23: Përgjigjet e pyetjes nga nxënësit: Çfarë mendoni se do të zgjidhnin shumica e nxënësve të tjerë? (deri në 2 përgjigje)

Një orar krejtësisht i ndryshëm i preferencave arrihet kur nxënësit përgjigjen nga këndvështrimi i mësimdhënësve të tyre (grafiku 24). Sipas nxënësve, mësimdhënësit do të ishin më të interesuar në realizimin e lëndëve zgjedhore që lejojnë të mësohet më shumë se materiali i mësuar në lëndët e detyrueshme (66,9%), të ndjekur nga lëndët zgjedhore që synojnë përmirësimin e vetvetes si personalitet (36,2%) dhe së fundi, ka lëndë zgjedhore që lejojnë të mësuarit për gjëra që nuk mësohen në kuadrin e lëndëve të detyrueshme (26,5%) dhe ato të natyrës sportive-rekreative (24,2%). Për kundër kësaj, siç u komentua tashmë (grafiku 12), mësimdhënësit mundshëm realizues të deklarohen se do të ishin më të interesuar për realizimin e lëndëve zgjedhore që mundësojnë mësimin e gjërave që nuk mësohen në kuadër të lëndëve të detyrueshme dhe atyre që kanë për qëllim përmirësimin e shkathtësive personale dhe sociale të nxënësve. Nga shpërndarja e treguar e përqindjeve të zgjedhjeve sipas gjuhës mësimore, më e dallueshme është preferenca më e lartë për lëndët zgjedhore që lejojnë zgjerimin/thellimin e përmbajtjeve të lëndëve zgjedhore nga nxënësit që mësojnë me mësim në gjuhën shqipe, si dhe preferencën jashtëzakonisht e ulët të atribuar për kategorinë e lëndëve që mbulojnë interesa e tjera të nxënësve që nuk përfshihen nga lëndët e detyrueshme nga ana e nxënësve të njëjtë.

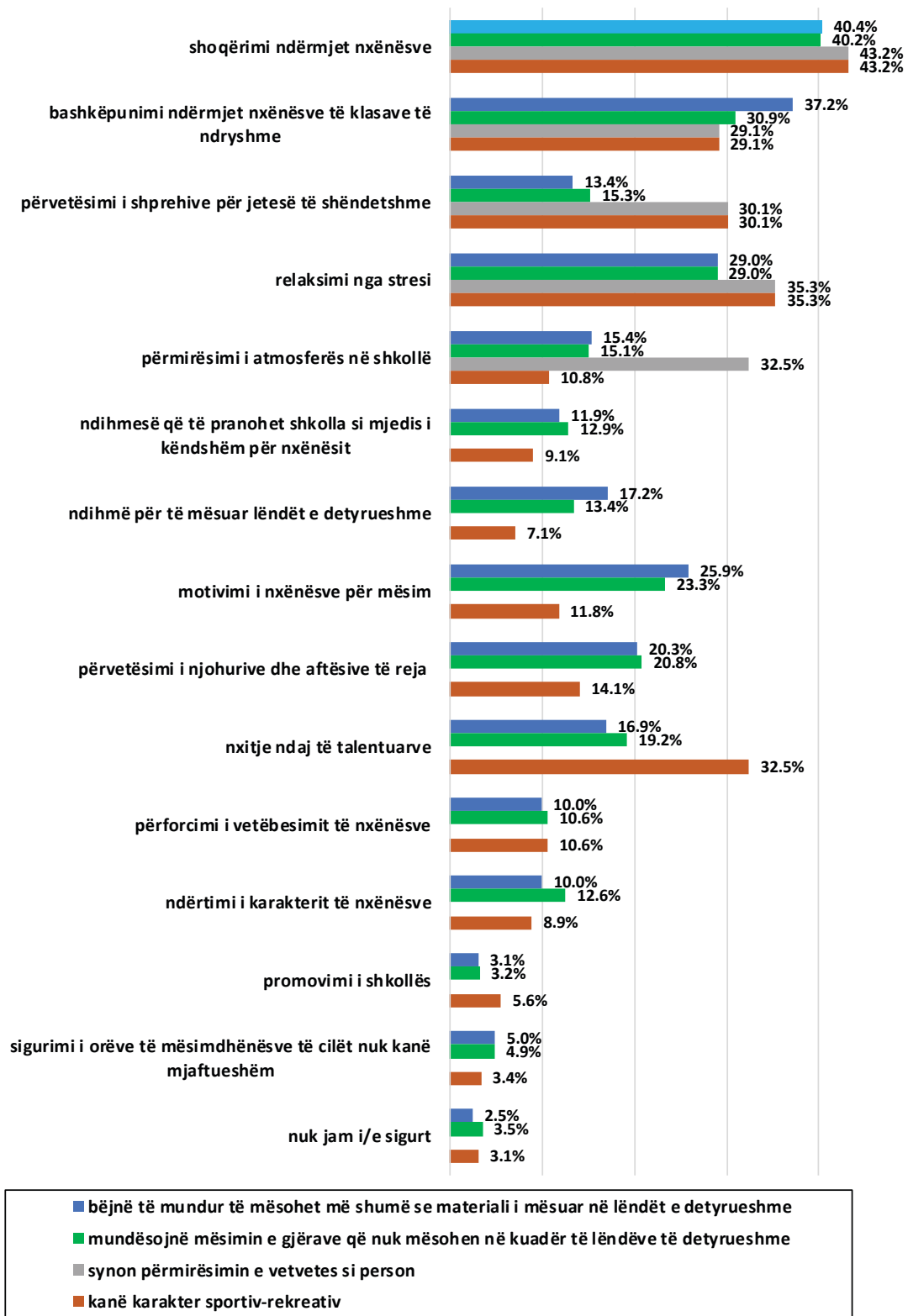


Grafiku 24: Përgjigjet e pyetjes nga nxënësit: Sipas teje, cilat lëndë zgjedhore do të ishte më tërheqëse për shumicën e mësimdhënësve? (deri në dy përgjigje)

Krahasimi midis përgjigjeve që ilustrojnë perspektivën personale, perspektivën e shokëve të klasës dhe perspektivën e mësimitdhënësve (grafiku 25) tregon një përputhje kur bëhet fjalë për lëndët që mbulojnë interesat e nxënësve përtej asaj që mësohet në lëndët e detyrueshme. Për lëndët zgjedhore që shërbejnë për zgjerimin/thellimin e përmbajtjeve të lëndëve të detyrueshme dhe për ato që kanë karakter sportiv-rekreativ, përqindjet e përgjigjeve të dhëna nga perspektiva personale dhe nga perspektiva i shokëve të klasës janë reciproke shumë të ngjashme dhe në të njëjtën kohë shumë të ndryshme nga ato të dhëna për perspektivën e mësimitdhënësve - në një rast ata janë dy herë më pak të përfaqësuar dhe në tjetrin dy herë më shumë të përfaqësuar. Vetëm kur bëhet fjalë për lëndët zgjedhore që synojnë zhvillimin personal dhe social të nxënësve – për këtë kategori, perspektiva personale është më i ngjashëm se perspektiva e atribuuar i mësimitdhënësve dhe më i largët se perspektiva e atribuuar e shokëve të klasës.



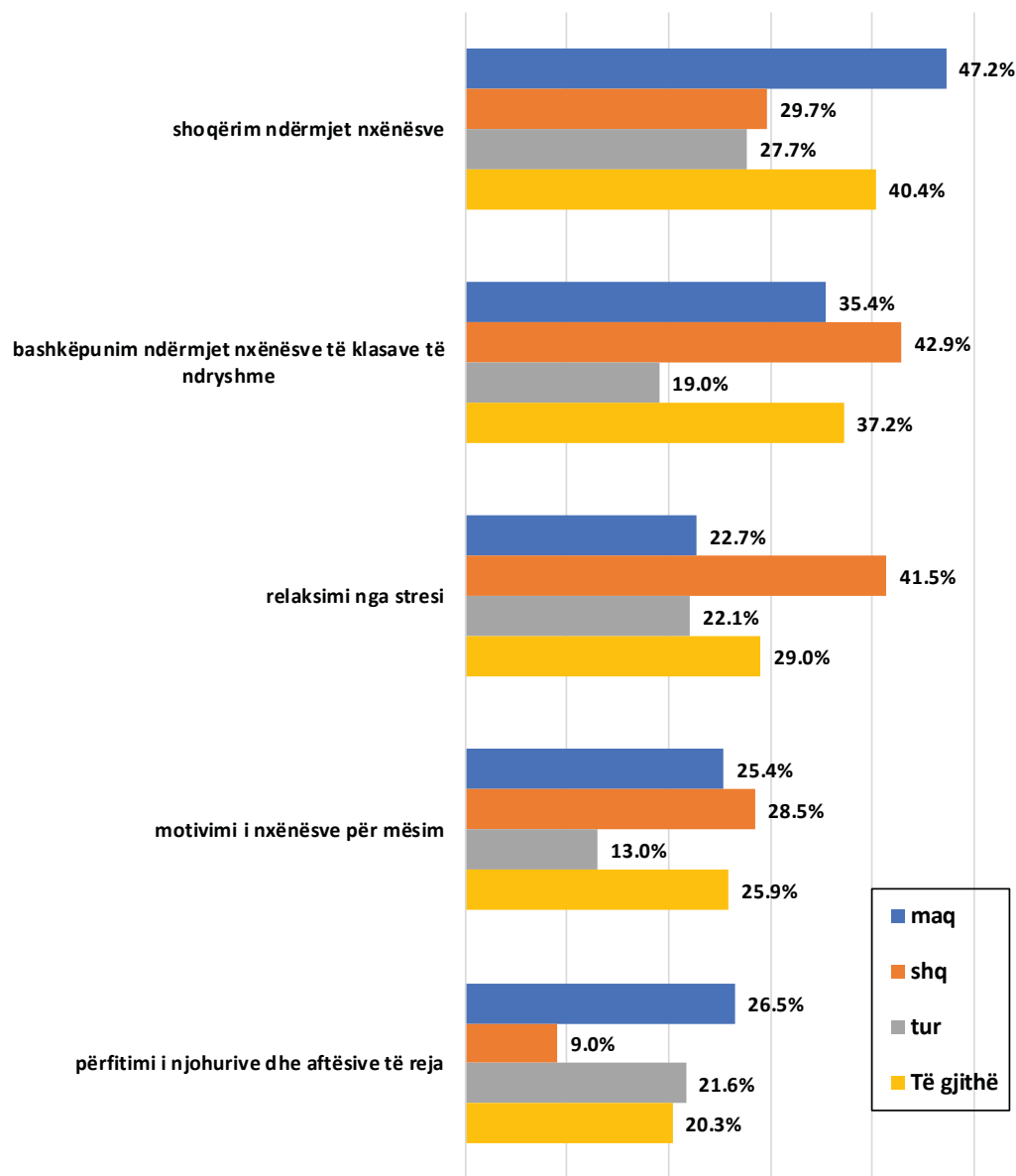
Grafiku 25: Krahasim i përgjigjeve të nxënësve ndaj pyetjeve në lidhje me atraktivitetin e lëndëve zgjedhore për veten e tyre, për nxënësit tjerë dhe për mësimitdhënësit



Grafiku 26: Krahasim ndërmjet përgjigjeve të nxënësve ndaj pyetjeve rreth objektivave të lëndëve të lira zgjedhore nga kategoritë e ndryshme

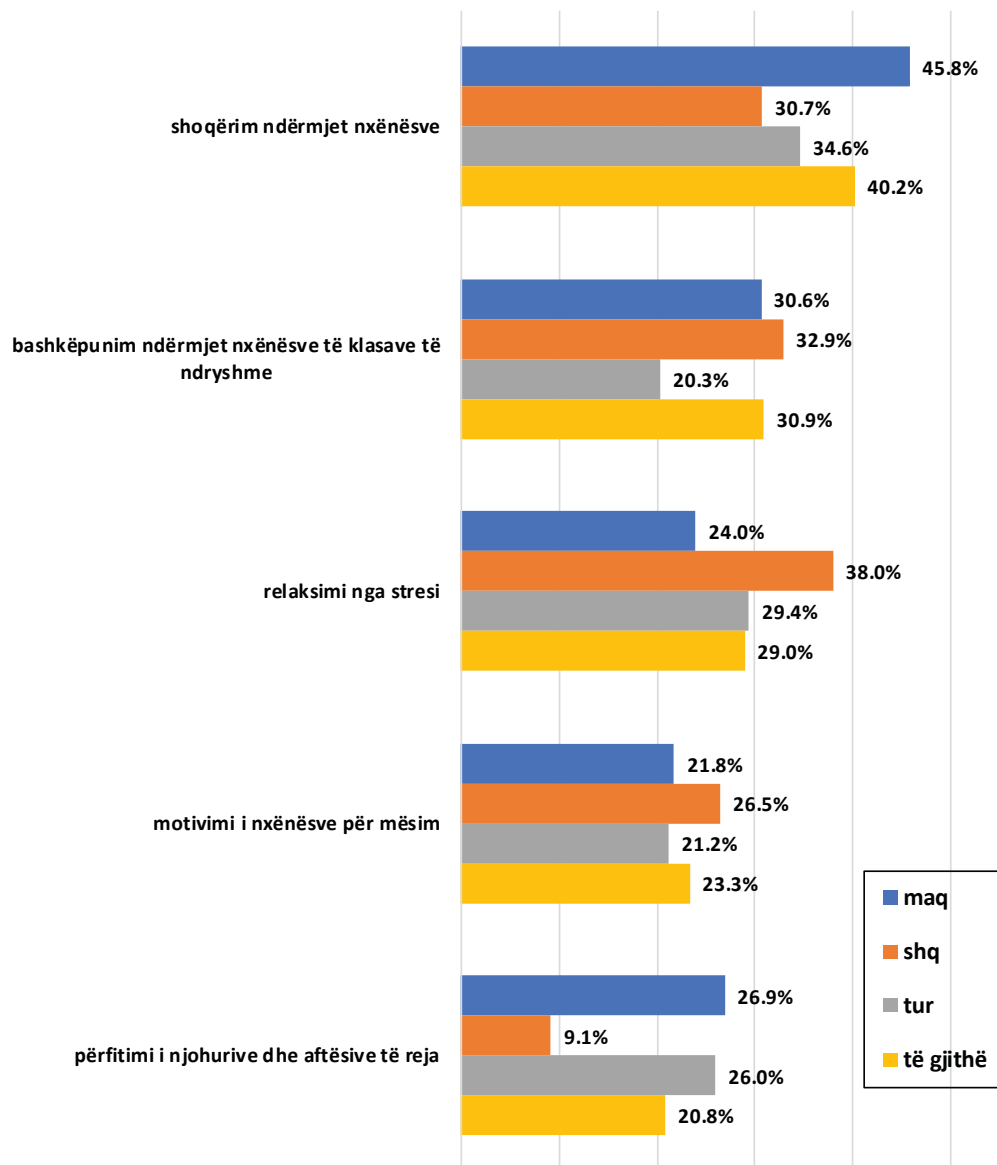
Përveç mësimdhënësve të mundshëm realizues, nxënësit u pyetën gjithashtu çfarë mendoni se do të ishin qëllimet kryesore të katër kategorive të lëndëve të lira zgjedhore. Shpërndarja e zgjedhjeve (nga 3 përgjigjet e mundshme) është paraqitur në grafikun 26. Rezultati më mbresëlënës është se, pavarësisht nga kategoria, nxënësit besojnë se qëllimi kryesor i këtyre lëndëve duhet të jetë shoqërimi. Në radhë janë bashkëpunimi mes nxënësve të klasave të ndryshme dhe relaksimi nga stresi, ndërsa kjo më së shumti pritet nga lëndët sportive dhe rekreative. Kjo kategori është gjithashtu më e theksuar për faktin se shumica e zgjedhjeve iu atribuuan për disa qëllime të tjera nga ato të diskutuara tashmë: inkurajimi i talenteve (32,5 %) dhe përvetësimi i shprehive për jetë shëndetshme (30,1 %). Subjektet nga kategoria që synojnë të nxisin zhvillimin personal janë përpara të tjerëve për sa i përket qëllimeve - ndërtimi i karakterit (21.3%) dhe inkurajimi i vetëbesimit (17.5%). Përvetësimi i njohurive dhe shkathtësive të reja në sytë e nxënësve nuk është në krye të listës së synimeve të këtyre lëndëve, veçanërisht nëse ato i përkasin kategorisë së tretë dhe të katërt. Së fundi, vlen të komentohet se vetëm 17.2% e zgjedhjeve i referohen faktit se lëndët që synojnë të zgjerojnë dhe thellojnë njohuritë nga lëndët e detyrueshme kanë si synim mbështetjen në përvetësimin e materialit.

Grafikët 27 - 30 paraqesin ndryshimet në perceptimet e nxënësve nga gjuhët e ndryshme mësimore për atë se kush janë bartësit kryesore të kategorive të lëndëve, duke përfshirë zgjedhjet për çka janë përcaktuar të paktën 20% e të gjithë nxënësve në mostër. Në kategorinë e lëndëve që mbështesin lëndët e detyrueshme, janë marrë prioritete shumë heterogjene nga nxënësit që mësojnë në gjuhë të ndryshme mësimore për sa i përket qëllimeve që duhet të arrijnë (grafiku 27). Kështu, nxënësit që mësojnë në gjuhën maqedonase e zgjedhin qëllimin e shoqërimit mes nxënësve në krahasim me bashkëmoshatarët e tyre që mësojnë në gjuhë tjera mësimore. Nga ana tjetër, nxënësit që mësojnë në gjuhën shqipe prijnë në zgjedhjen e relaksimit nga stresi dhe bashkëpunimit mes nxënësve të klasave të ndryshme si synime të kësaj kategorie lëndësh, në llogari të zgjedhjes shumë rrallë së qëllimit të përvetësimin të shkathtësive dhe njohurive.



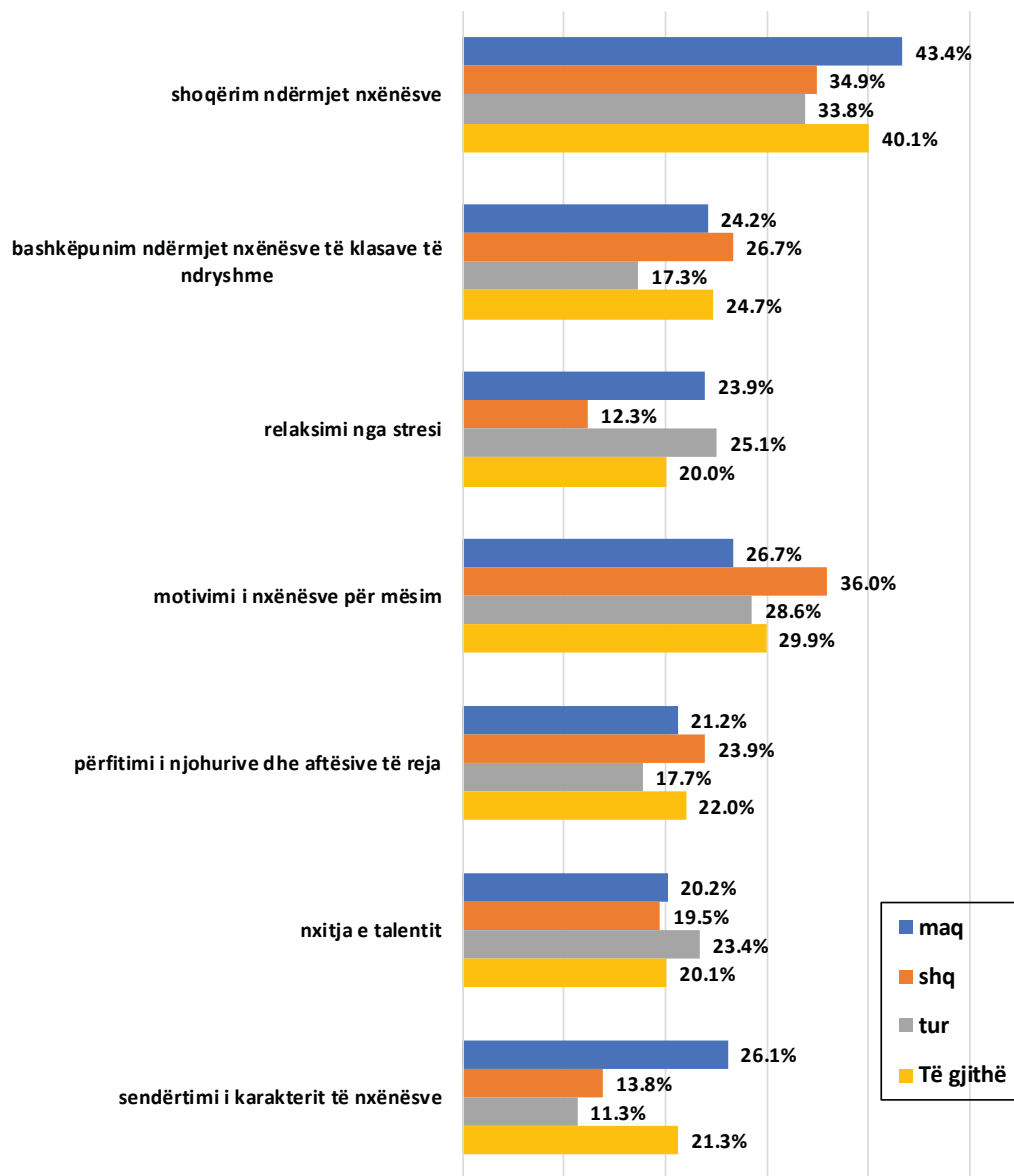
Grafiku27: Përgjigjet e pyetjes të paktën 20% të nxënësve: Çfarë është sipas teje qëllimi kryesor i lëndëve zgjedhore që e mundësojnë të mësohet më shumë nga materiali nga i cili mësohet në lëndët e detyrueshme? (deri në 3 përgjigje)

Orari i zgjedhjeve është shumë i ngjashëm në kategorinë e lëndëve zgjedhore që mundësojnë mësimin e gjërave që nuk mësohen në kuadrin e lëndëve të detyrueshme (grafiku 28), me dallime të vogla në përqindjet e zgjedhjeve. Kështu, për nxënësit që mësojnë në gjuhën maqedonase qëllimi më i rëndësishëm është shoqërimi mes nxënësve, kurse për nxënësit që mësojnë në gjuhën shqipe - relaksimi nga stresi. Në të njëjtën kohë, nxënësit që mësojnë në gjuhën shqipe nuk njohin se këto lëndë shërbejnë për të përvetësuar njohuri dhe shkathtësi të reja, gjë që nuk ndodh me nxënësit që mësojnë në dy gjuhët e tjera mësimore.



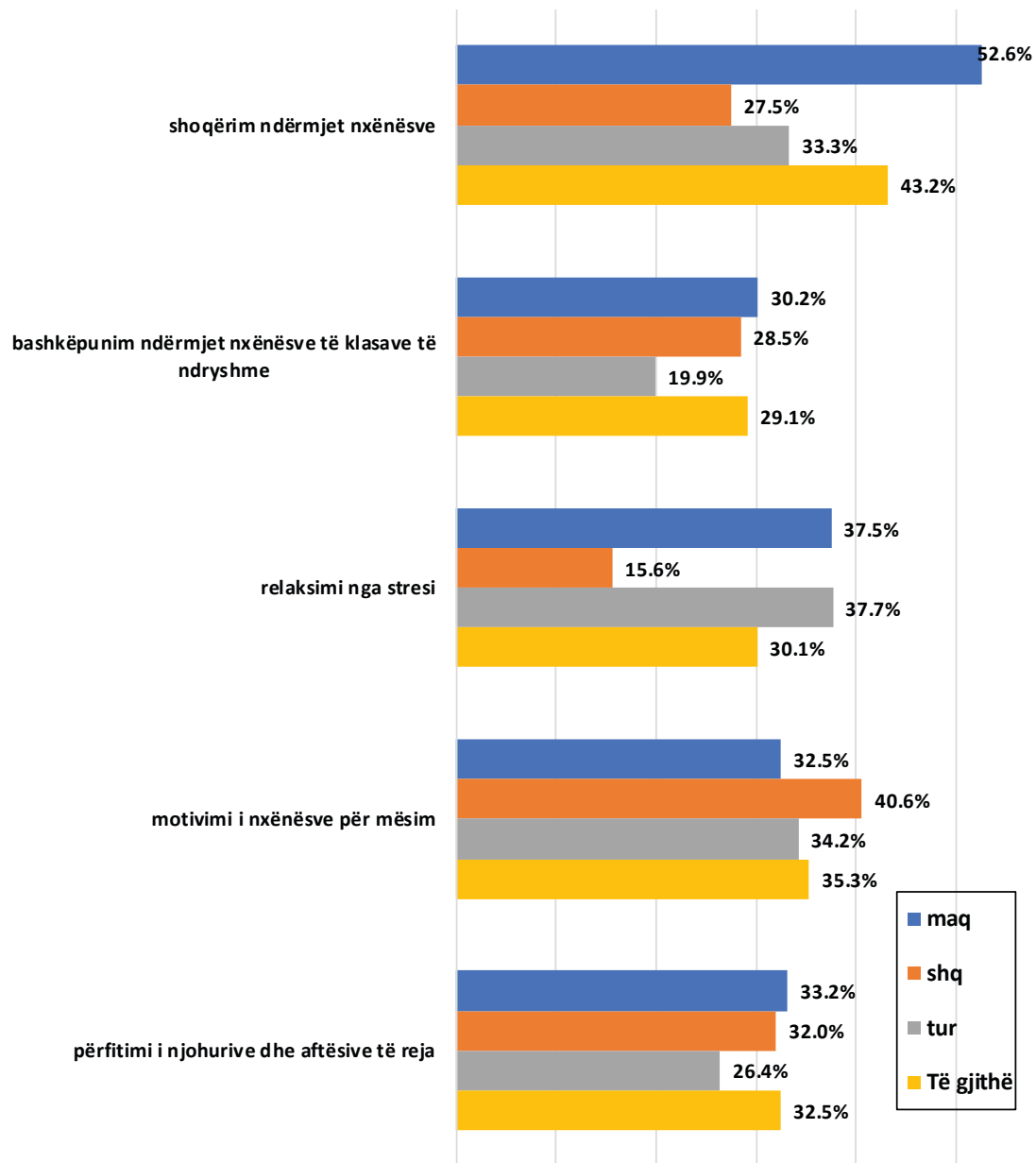
Grafiku 28: Të paktën 20% e përgjigjeve të nxënësve në pyetjen: Çfarë mendon se do të ishte qëllimi kryesor i lëndëve zgjedhore që të bëjnë të mundur të mësosh për gjërat çfarë nuk mësohet në lëndët e detyrueshme? (deri në 3 përgjigje)

Më e dukshme është shpërndarja e përgjigjeve të paraqitura në lidhje me qëllimet e lëndëve zgjedhore që synojnë përmirësimin e vetvetes si personalitet (grafiku 29) nga mostra në këtë kategori të lëndëve zgjedhore është larmia më e madhe të qëllimeve të atribuuar nga më shumë se 20% e të gjithë nxënësve. Për pjesën më të madhe të nxënësve që mësojnë në gjuhën maqedonase, qëllimi kryesor i këtyre lëndëve zgjedhore është shoqërimi mes nxënësve, si e dyta pjesa më e madhe e nxënësve që mësojnë në gjuhën shqipe janë të shpërndarë pothuajse në mënyrë të barabartë rreth këtij qëllimi dhe relaksimi nga stresi. Nga ana tjetër, vetëm nxënësit që mësojnë në gjuhën maqedonase mendojnë se këto lëndë zgjedhore shërbejnë për ndërtimin e karakterit të nxënësve dhe së bashku me nxënësit që mësojnë në gjuhën turke mendojnë se qëllimi i tyre është për të ndihmuar në marrjen e aftësive për një jetë të shëndetshme.



Grafiku 29: Të paktën 20% e përgjigjeve të nxënësve në pyetjen: Çka sipas teje do të ishte qëllimi kryesor i lëndëve zgjedhore që synojnë përmirësimin për veten si personalitet? (deri në 3 përgjigje)

Kur bëhet fjalë për qëllimet kryesore të lëndëve zgjedhore me karakter sportiv-rekreativ të paraqitur në grafikun 30, ajo që bie në sy janë dallimet në mendimet e nxënësve nga gjuhët e ndryshme mësimore, të cilat janë më të mëdha kur bëhet fjalë për shoqërimin mes nxënësve dhe përvetësimi i shprehive të shëndetshme jetësore (dyfishi i zgjedhjes së zakonshme në mesin e nxënësve që mësojnë në gjuhën maqedonase se sa tek nxënësit që mësojnë në gjuhën shqipe). Për nxënësit që mësojnë në gjuhën shqipe, synimi më i rëndësishëm i kësaj kategorie të lëndëve zgjedhore është relaksimi nga stresi, ndërkohë që ka një marrëveshje "ndërgjuhësore" nga një përqindje e lartë e nxënësve nga të tri gjuhët e mësimore për qëllimin e nxitjes së talenteve.



Grafiku 30: Të paktën 20% e përgjigjeve të nxënësve në pyetjen: Çka sipas teje do të ishte synimi kryesor i lëndëve zgjedhore të karakterit sportive-rekreativ? (deri në 3 përgjigje)

KONKLUZAT

Bazuar në rezultatet e marra, nxirren konkluzat e mëposhtme:

1. Të ballafaquar drejtpërdrejt me realizimin e lëndës së lirë zgjedhore, mësimdhënësit ndihen më rehat kur ajo është e afërt me lëndën për të cilën janë kualifikuar sipas arsimit bazë. Nga ana tjetër, oferta e realizueseve të mundshëm fokusohet në lëndët e lira që mbështesin interesat tjerë të nxënësve (kategoria 2) dhe lëndë për të mbështetur zhvillimin personal dhe social të nxënësve, të cilët janë më pak të përfaqësuara në realizimin e vazhdueshëm (veçanërisht ato nga kategoria 2).
2. Sigurisht mund të llogaritet në rritjen e numrit të mësimdhënësve të interesuar për realizimin e lëndëve të lira zgjedhore, edhe pse nuk kishin përvojë me të. Është veçanërisht e rëndësishme se në asnjë kategori të lëndëve të lira zgjedhore nuk mungojnë realizuesit e mundshëm të lëndëve zgjedhore.
3. Mësimdhënësit realizues janë të vetëdijshëm se lëndët e lira zgjedhore duhet të organizohen në bazë të interesave të nxënësve. Kjo reflektohet në perceptimin e tyre se nxënësit janë shumë të motivuar dhe aktivë gjatë realizimit të tyre dhe se kryesisht i trajtojnë ato po aq të rëndësishme sa lëndët e detyrueshme. Kjo me shumë gjasa është arsyeja pse mësimdhënësit që realizuan lëndën e lirë zgjedhore, kryesisht janë të kënaqur me mënyrën se si ka shkuar realizimi dhe asgjë nuk do të ndryshonin.
4. Si barriera kryesore në realizimin e të gjitha kategorive të SIP përmenden kushtet fizike dhe mungesa e pajisjeve dhe resurseve, të cilat më së shpeshti vihen në dukje kur bëhet fjalë për realizimin e mësimdhënies në përgjithësi.
5. Mësimdhënësit nuk janë të gatshëm të zhvillojnë vetë programet mësimore sepse nuk kanë kompetencat përkëtose nuk duan të bëjnë përpjekjeshtesë. Kjo është arsyeja pse ata mbështeten shumë në BZHA, ngatë cilët i presin programet e gatshme mësimore, ashtu edhe trajnimet për realizimin e programeve mësimore për lëndët zgjedhore për të mbështetur interesat e nxënësve, të cilët janë më pak të përfaqësuara në realizim.
6. Mësimdhënësit mendojnë se nxënësve u pëlqejnë më shumë lëndët sportive-rekreative, njëkohësisht janë më pak të dëshiruara nga vetë mësimdhënësit. Numri i kufizuar i zgjedhjeve të mësimdhënësve, përveç lëndëve sportive-rekreative, ka shumë të ngjarë të rrjedhë nga perceptimi i mësimdhënësve se ato mund të realizohen vetëm nga mësimdhënës me kompetenca profesionale për zbatimin e Arsimit fizik.

7. Nxënësit pajtohen me mësimdhënësit se për ta më tërheqëse janë lëndët zgjedhore me karakter sportiv-rekreativ, të cilat i konsiderojnë si lëndë shoqërimi dhe çlodhjeje. Në të njëjtën kohë, ata u atribuojnë mësimdhënësve kryesisht interesin për lëndët zgjedhore që plotësojnë përmbajtjen e lëndëve të detyrueshme, pa e njohur mirë në mënyrë adekuate interesin mësimdhënësve që shprehin në lëndët zgjedhore për mbështetjen e interesave tjerë të nxënësve ose mbështesin zhvillimin personal dhe social të nxënësve.
8. As mësimdhënësit dhe as nxënësit nuk dinë të vlerësojnë në mënyrë adekuate përfitimet reale të mundshme nga realizimi i lëndëve të lira zgjedhore nga kategoritë e ndryshme. Nxënësit do të prisnin që të gjitha lëndët e tilla të shërbenin kryesisht për shoqërim, ndërkohë që ata, më shumë se mësimdhënësit, nuk përfillin përvetësimin e njohurive dhe shkathtësive si një nga synimet më të rëndësishme që duhet të arrihet me realizimin e lëndëve zgjedhore.
9. Më shumë se dy të tretat e nxënësve që nuk ndjekin mësimin sipas Konceptit të ri, deklarojnë se do të dëshironin, nëse do të mundeshin të zgjidhnin vetë nga kategoritë e ofruara të lëndëve zgjedhore. Është tregues se Koncepti kur bëhet fjalë për lëndët zgjedhore, në mënyrë të përshtatshme e adresojnë nevojën e tyre për zgjedhje.

REKOMANDIMET

Nga rezultatet e prezantuara dalin rekomandimet e mëposhtme:

1. Mësimdhënësit duhet të përkrahen në mënyrë plotëse në përgatitjen e programeve mësimore për lëndët e lira zgjedhore. Në këtë drejtim, rekomandohet që Byroja të ofrojë trajnime shtesë për përgatitjen e programeve mësimore për vetë mësimdhënësit ose për bashkëpunëtorët profesional, të cilët mund të ofrojnë mbështetje të vazhdueshme për mësimdhënësit. Gjithashtu, Byroja pritët të ofrojë program mësimor të gatshme për lëndët e shumëfishta zgjedhore në të katër kategoritë që do të jenë në dispozicion mësimdhënësve. Njëkohësisht, mund të publikojë programe mësimore të përgatitura nga Byroja, por edhe ato që janë përgatitur me sukses nga mësimdhënësit, të cilët do të merrnin valorizimin e duhur profesional për atë veprimtari.
2. Mësimdhënësit duhet të ndihmohen që të kuptojnë se qëllimi parësor i lëndëve të lira zgjedhore, pavarësisht kategorisë së cilës i përkasin, është zhvillimi i njohurive dhe shkathtësive të nxënësve dhe gjatë rrugës të ofrojë motivim për të mësuar, të kontribuojnë në socializimin e nxënësve dhe për të lehtësuar tensionin dhe stresin në kontekstin shkollor. Këtë pritët që mësimdhënësit t'ua përcjellin nxënësve gjatë fazës së promovimit dhe gjatë realizimit të lëndëve të tyre zgjedhore.
3. Kategoria e lëndëve të lira zgjedhore synon drejtpërdrejt stimulimin e zhvillimit personal dhe social të nxënësve, duhet të jetë më e përfaqësuar në realizim sepse vije në shprehje nga vetë nxënësit është në përputhje si nevojë aktuale për të forcuar shëndetin mendor dhe mirëqenien e përgjithshme të nxënësve. Këto lëndë janë më të përshtatshmet për forcimin e komponentës edukative në procesin edukativo-arsimor.
4. Për t'ju përgjigjur nevojave të shprehura të nxënësve për një ofertë më të madhe të lëndëve zgjedhore të karakterit sportiv-rekreativ, mësimdhënësit duhet të ndihmohen të kuptojnë se realizimi i këtyre lëndëve zgjedhore në këtë fushë nuk kërkon kompetenca shumë të kualifikuara, veçanërisht kur bëhet fjalë për ato që i përkasin më shumë natyrës rekreative.

